

Pohvalni govor Rajmunda Kunića u čast Alojziju Gonzagi

Borovec, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:857839>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

Filozofski fakultet

**POHVALNI GOVOR RAJMUNDA KUNIĆA U ČAST ALOJZIJU
GONZAGI**

Diplomski rad

mentor: dr. sc. Vladimir Rezar

studentica: Matea Borovec

Zagreb, rujan 2023.

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Rajmund Kunić.....	2
2.1.	Život i povijesno-književni kontekst.....	2
2.2.	Književni opus	4
2.3.	Kunićevi govori.....	5
3.	Alojzije Gonzaga	7
3.1.	Rani život i djetinjstvo.....	7
3.2.	Život na španjolskom dvoru	8
3.3.	Alojzije odlučuje postati isusovac	9
3.4.	Povratak u Italiju i odricanje od titule.....	10
3.5.	Ulazak u Družbu Isusovu i polaganje zavjeta	11
3.6.	Povratak u Rim i posljednji dani.....	12
3.7.	Pogreb i kanonizacija	13
3.8.	Ikonografija i štovanje.....	14
4.	Odjek Ciceronove retorike u Kunićevu govoru.....	15
4.1.	Osnovna načela Ciceronove retorike	15
4.2.	Dijelovi, stilovi i vrste govora	16
4.2.1.	Stilovi govora	16
4.2.2.	Dijelovi govora.....	17
4.2.3.	Vrste govora	18
4.3.	Pohvalni govor	19
5.	Analiza govora	21
5.1.	AMB 119.....	21
5.2.	Opis i grafijske osobitosti rukopisa	22
5.3.	Gramatička analiza.....	23
5.4.	Stilsko-sadržajna analiza	24
6.	Kunić u nastavnoj praksi latinskog jezika	29
7.	Zaključak.....	31
8.	Popis literature	32
9.	Prilog.....	34
9.1.	Transkripcija govora	34
9.2.	Prijevod govora.....	36

1. Uvod

Rajmunda Kunića, istaknutog isusovca, književnika i prevoditelja, književna kritika opravdano pamti prvenstveno zbog njegova pjesničkog stvaralaštva. S više od 50000 stihova na latinskom jeziku jedan je od najplodnijih dubrovačkih autora. Iako se okušao u mnogim žanrovima, u njegovu se bogatom književnom opusu brojem najviše ističu epigrami, elegije, poslanice, epske pjesme te pjesme u hendekasilabima. Posebno se cijene i njegovi prijevodi pjesama iz *Grčke antologije* i drugih helenističkih autora, a kruna je njegova prevoditeljskog rada prepjev *Ilijade*, koji se i danas smatra najboljim prepjevom Homerova epa na latinskom jeziku.

Uspoređujući Kunićevo prozno stvaralaštvo s impozantnim brojem napisanih stihova možemo zaključiti kako je ono prilično oskudno. Osim uvodne studije *Ilijade*, u kojoj raspravlja o načelima prevođenja, ostatak Kunićeve proze odnosi se isključivo na govore. Danas nam je sačuvano tek nekoliko Kunićevih govora, a samo jedan od njih izdan je u tisku. Upravo je jedan od tih neobjavljenih govora tema ovog diplomskog rada.

U uvodnom se dijelu rada nalaze kratak životopis autora te pregled njegova opusa, posebice govora, a zatim slijedi i životopis sv. Alojzija Gonzage. Središnji je dio rada posvećen analizi Ciceronove retorike te analizi Kunićeva govora, u kojoj se poseban naglasak stavlja na stilske značajke teksta. U završnom dijelu rada iznosi se zaključak te ideja o primjeni Kunićeva rukopisa u nastavi latinskog jezika. Na samom se kraju rada nalaze prijepis i prijevod govora.

2. Rajmund Kunić

2.1. Život i povijesno-književni kontekst

Hrvatski isusovac, književnik i prevoditelj Rajmund Kunić (lat. *Raymundus Cunichius*) rođen je 24. siječnja 1719. u Dubrovniku kao najstarije dijete Stjepana i Margarite Kunić. Pravo ime Stjepan dobio je po ocu, a redovničko ime Rajmund dobio je nakon stupanja u službu po krsnom kumu i kasnije dubrovačkom nadbiskupu Rajmundu Gallaniju. Osnovnu naobrazbu stekao je na isusovačkom kolegiju u rodnome gradu, a potom odlazi u Rim kako bi postao isusovcem. Dubrovnik je zauvijek napustio 1. listopada 1734., a Družbi Isusovoj pridružio se nešto kasnije iste godine. Pri završetku višeg stupnja naobrazbe, u razdoblju između studija filozofije i teologije, sukladno pravilima reda odlazi držati predavanja i nastavu gramatike i klasične književnosti u nekoliko manjih talijanskih gradova, a potom i u Firenci. Prema navodima Kunićevih suvremenika, za vrijeme četverogodišnjeg boravka u Firenci prvotno se okušao u pisanju stihova na talijanskom jeziku, no naposljetku je ipak prevagnuo njegov klasicistički ukus te se okrenuo pisanju stihova na latinskom jeziku. Počeo je pisati elegije po uzoru na Ovidija, Tibula, a ponajviše Katula. Njegova prva elegija *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem* datira iz 1738. godine.¹

Nakon magistarske prakse, koja je trajala otprilike šest godina, zaređen je za svećenika 1750., a svečane redovničke zavjete položio je 1752. U razdoblju 1751–64. predavao je retoriku u novicijatu Svetog Andrije na Kvirinalu, a 1764–73. predaje retoriku i grčki jezik i književnost na Rimskom kolegiju². Smatra se da je članom Akademije Arkadije³ postao iste godine kad se i zareadio, premda točna godina njegova ulaska u ugledni književni krug nije poznata. Tu je pod pseudonimom *Perelaus Megarides* uživao veliki ugled te je u više navrata izabran za cenzora, pa je tako osim objavljivanja vlastitih pjesama bio zadužen i za procjenu djela drugih autora. Četiri su mu epigrama objavljena u zbirci *Adunanza tenuta dagli Arcadi per l'acclamazione di Sua Eccellenza Donna Flaminia Odescalco Chigi* (Rim, 1768), a potom i četiri elegije u zbirci *Arcadum carmina, pars tertia* (Rim, 1768).⁴ Kunić je bio član još jednog društva, tzv. *Accademia degli Infercondi*, u kojem su se komentirali prozni i

¹ Bratičević (2015): *Via Virtutis / Put vrline*, sv. 1, str. 162.

² Rimski kolegij (lat. *Collegium Romanum*), poznat i pod nazivom *Gregoriana*, papinsko je sveučilište, koje je 1551. osnovao Ignacije Loyola. Sastoji se od šest fakulteta, dva instituta i ostalih istraživačkih centara. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=23278>. Pristupano 12.8.2022.

³ *Accademia degli Arcadi* čuvena je književna akademija, osnovana 1690. u Rimu. Naziv je dobila prema opjevanoj pokrajini Arkadiji u Grčkoj koja je u rimskoj književnosti postala umjetnički toponim u kojem se odvija idiličan, jednostavan i neiskvaren život. Vergilijeva vizija Arkadije obnovljena je pod utjecajem idiličkog romana *Arkadija* (1504.) talijanskog autora Jacopa Sannazara kada ponovno postaje alegorijskim simbolom utopijskog svijeta. Nova književna struja nastala je kao odgovor na dotadašnju poetiku. Akademija se pozivala na oponašanje klasika (*imitatio*) i njegovanje jednostavnosti. Svaki član akademije (*pastor Arcadiae*) dobio bi svoje dvodijelno pastirsko ime. Akademija je okupljala brojne ondašnje učenjake i intelektualce. V. Bratičević (2015): *Via virtutis*, str. 164–166.

⁴ Poveznica <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11420>. Pristupano 13.1.2023.

pjesnički tekstovi posvećeni Bogorodici Mariji. Tri njegove pjesme objavljene su u zbirci *Prose e versi degli Academici Infecondi* (1764).

Nakon ukinuća reda 1773. Kunić nastavlja živjeti u Rimu kao svećenik (*abbate*) podvrgnut vlasti biskupa.⁵ Nastavio je s radom na kolegiju kao profesor retorike i grčkog jezika, istovremeno učvršćujući veze s aristokratskim krugovima u književnim salonima koje je pohađao. Tu je svakako potrebno spomenuti Mariju Cuccovila Pizzelli, učenu damu koja je imala važnu ulogu u njegovu životu i daljnjem književnom stvaralaštvu. U svom je utjecajnom salonu okupljala poznate talijanske i inozemne književnike, među kojima možemo navesti Montija, Alfierija, Metastasija, B. Staya, kneza Baldassarea Odescalchija, Herdera i druge. Kunić se ovom probranom društvu pridružio vjerojatno 1772. ili 1773. Impresioniran naobraženošću vlasnice salona, posvetio joj je više od 600 pohvalnih epigrama pod pseudonimom Lyda.

U dominantnoj neoklasicističkoj klimi koja je u 18. stoljeću prevladavala u Rimu Kunić se afirmirao kao vrsni prevoditelj kanonskih djela grčke književnosti, a neki su ga suvremenici smatrali najboljim grecistom svojega doba.⁶ Prevodio je grčke epigrame, homerske himne, Ezopove basne, Teokritove idile te Tirtejeve, Mimnermove i Kalimahove pjesme. No *capolavoro* njegova prevoditeljskog rada prijevod je *Ilijade* (*Homeri Ilias Latinis versibus expressa*, u Rimu 1776.), koji je nastao pod pokroviteljstvom kneza Odescalchija. U palači talijanskog plemića okupljali su se članovi akademije *degli Occulti* koja se bavila čitanjem i komentiranjem antičkih i talijanskih klasika, a posebno se proučavala i prijevodna književnost. Kunićev mecena bio je jedan od najobrazovanijih mladih aristokrata, fluentan u nekoliko europskih jezika i dobar poznavatelj književnosti i filozofije. O svom je trošku dao tiskati Kunićev latinski prepjev, a svjedočanstvo o kneževu poticaju i nastojanju da njegov prijevod objavi ostavio je sam Kunić u uvodnom tekstu pod naslovom *Operis ratio eidem clarissimo viro ab interprete reddita*. Osim zahvale patronu, Kunić u raspravi obrazlaže svoj prevoditeljski pristup, koji objedinjuje načela vjernosti (*fides*) i ljepote (*venustas*), pa je stoga Kunićeva *Ilijada* bila 3000 heksametara duža od grčkog izvornika. Do danas se smatra najuspješnijim prepjevom *Ilijade*. Kunićevim se prepjevom poslužio i najznačajniji pjesnik talijanskog klasicizma Vincenzo Monti prilikom prevođenja epa na talijanski.

⁵Zbog sve jačeg društvenog i političkog pritiska, papa Klement XIV. ukinuo je red bulom *Dominus ac Redemptor*. Kao glavni argument navedeno je kako je zajednica tijekom godina djelovanja izgubila prvotni značaj i važnost unutar Crkve te su postali razlogom nesloge među europskim državama. Prvi progoni i zatvaranje isusovaca započeli su u Portugalu, a europski vladari bili su generalno nezadovoljni djelovanjem reda u prekontinentalnim misijama gdje su branili prava i običaje domorodačkih naroda. Osim toga, neprijatelje su stekli i među ostalim, starijim crkvenim redovima, kojima je smetao sve jači utjecaj isusovaca na europskim dvorovima. Zbog straha od potencijalnog novog crkvenog raskola, papa Klement XIV. bio je prisiljen ukinuti red na samom početku svog pontifikata. Velić (2013): *Povijest Družbe Isusove od osnutka 1540. do ukinuća 1773.*, str. 23-32

⁶ Poveznica <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11420>. Pristupano 20.1.2023.

Osim književnog i prevoditeljskog stvaralaštva, kojim se aktivno bavio do smrti, Kunić nastavlja predavati retoriku i grčki jezik na papinskom učilištu. Pred kraj života obolio je od teške bolesti te je usprkos brizi prijatelja i pokrovitelja Odescalchija preminuo 22. studenog 1794. Posljednju volju povjerio je nekadašnjem učeniku Giuseppeu Marottiju. Pokopan je u Bazilici svetih apostola u Rimu.

2.2. Književni opus

Kunićev književni rad raznolik je i opsežan. Osim nekoliko govora koje ćemo nabrojati kasnije, gotovo čitav Kunićev autorski opus napisan je u stihovima. Brojem i kvalitetom posebno se ističu dvije književne vrste, elegije i epigrami. Objavljene su mu 22 elegije, a preostalih 25 elegija ostale su zabilježene u najopsežnijoj rukopisnoj zbirci Kunićevih djela u prijepisu Rafaela Radelje, dubrovačkog priređivača i prepisivača iz 19. stoljeća.⁷ Tematski su raznolike, a mogu se razvrstati na sakralne, didaktičke i prigodne o Alojziju Gonzagi i Kristovoj mucu. Najuspjelije među njima su *Ad Bernardum Zamagnam suum olim auditorem* (1764.), u kojoj iznosi komentar na prijevodnu poeziju i osvrće se na rad Akademije, te *Ad auditores suos in studiorum instauratione*, kojom potiče učenike na pisanje pastirske poezije.

Nedvojbeno prvo mjesto njegova stvaralaštva zauzimaju epigrami, pisani u elegijskom distihu, a mahom „otkriveni“ tek nakon autorove smrti. Najveći broj epigrama nalazi se u Radeljinu prijepisu, ukupno 3625, a podijeljeni su u nekoliko skupina: nabožne, zavjetne, pohvalne, moralne, satirične, šaljive, grobne i žalobne, *varia* te na epigrame posvećene Lidi i njezinoj obitelji. Kunićevu samokritičnost i skromnost potvrđuje i činjenica da je tiskana tek jedna četvrtina njegovih epigrama, a najveći dio ostao je u rukopisu. Najbrojniji među njima su satirični epigrami, koji uglavnom tematiziraju ljudske mane i osobnosti (oko 1470), a epigrami posvećeni Lidi (oko 630) predstavljaju najveći ljubavni kanconijer hrvatskog latinizma. Kunićevi epigrami plod su pohoda raznih salona i književnih krugova čije je međuljudske odnose *in promptu* i s lakoćom prenio u stihove, često na zamolbu okupljenih gostiju. Pjesnički uzor bili su mu Tibul, Horacije i Katul. Izvršitelj njegove oporuke Giuseppe Marotti uspio je 1803. objaviti 585 odabranih epigrama i 22 pjesme u falečkom jedanestercu pod naslovom *Raymundi Cunichii Ragusini epigrammatum libri quinque. Accedit endecasyllaborum libellus*. Drugih 967 epigrama tiskano je pod naslovom *Epigrammata Raymundi Cunichii Ragusini nunc primum in lucem edita* (1827), a za tisak ih je priredio Radelja.

Osim epigrama i elegija, okušao se i u pisanju dužih epskih pjesama (*carmina*), u kojima obrađuje svetačke, biblijske i mitološke teme, a taj se žanr osobito njegovao u isusovačkoj obrazovnoj

⁷ Radeljin prijepis čuva se u arhivu franjevačkog samostana u Dubrovniku, Arhivu Male braće, pod signaturom AMB 1156/I i II.

tradiciji. Nekoliko pjesama posvetio je dvojici mladih isusovačkih svetaca – Alojziju Gonzagi i Stanislavu Kostki. Poznati su nam i Kunićevi hendekasilabi (nabožni, prigodni, satirični i poetički) te heksameterske poslanice (*epistolae*) pisane prijateljima po uzoru na Horacija. Sačuvane su četiri parafraze Katulovih i dvadeset Horacijevih pjesama (*Paraphrases carminum ex Horatio et Catullo*). Kao najbolji grecist svog vremena još za života stekao je ugled svojim prijevodima s grčkog na latinski i talijanski. Preveo je oko 500 epigrama iz *Grčke antologije*, himne Cereri, Tirtejeve, Kalimahove i Mimnermove elegije, Ezopove basne (28) te Teokritove idile (26), tiskane postumno 1799. pod naslovom *Theocriti Idyllia et epigrammata*. Okušao se i u prijevodu epa T. Tassa *Oslobođeni Jeruzalem* i preveo početak prvog pjevanja s talijanskog na latinski. Tu su još i soneti talijanskih književnika D. Durantija (1718-1780) i F. M. Zantottija (1692-1777). Sačuvano je i nešto Kunićevih privatnih pisama na talijanskom i latinskom, bez točnih podataka o pismima na hrvatskom jeziku.

Kunićevo književno stvaralaštvo dobrim je dijelom očuvano zahvaljujući bogatoj dubrovačkoj prepisivačkoj i priređivačkoj tradiciji, no do danas nisu prikupljeni i proučeni svi njegovi rukopisi. Glavnina se rukopisa nalazi u zbirkama Arhiva Male braće (AMB), Znanstvene knjižnice u Dubrovniku (ZKD), Državnog arhiva, Biskupijske knjižnice i Arhiva Rezidencije Družbe Isusove⁸. Kunićeva djela bila su predmetom interesa brojnih njegovih štovatelja i učenika, koji su marljivo prepisivali njegove radove kako bi očuvali i prikupili dio nacionalnog kulturnog blaga. Među nekima od njih možemo navesti franjevcu Antuna Agića, koji je zaslužan za prijepis epigrama u Rimu (1807) iz autografa AMB 244 te prijepis elegija i drugih pjesama. Strastveni sakupljač knjiga, a posebno onih domaćih autora, bio je i fra Inocent Čulić, knjižničar i bibliograf, koji je kroz četrdesetak godina neumorna rada znatno obogatio knjižnični fond arhiva. Važan prepisivač Kunićeve ostavštine svakako je i Ivan Luka Volantić, koji je imao važnu ulogu u prikupljanju i sređivanju Kunićeve poezije. Nakon njegove smrti, uređeni korpus naslijedio je Sebastijan Marinović, a potom ga je otkupio Franjo Marija Appendini. Naposljetku je Rafo Radelja uspio na jednom mjestu objediniti 3557 Kunićevih epigrama, neobjavljene elegije, pjesme u falečkom jedanestercu, *carmina*, prijevode s grčkog i talijanskog i parafraze Katulovih i Horacijevih pjesama. U novije je vrijeme najveći obol u proučavanju Kunićeva monumentalnog epigramatskog opusa dala profesorica Irena Bratičević.

2.3. Kunićevi govori

Za razliku od poezije, Kunićevo prozno stvaralaštvo prilično je oskudno. Kao profesora retorike i *humaniora*, Kunića je tradicionalno zapala čast i dužnost držanja govora u posebnim prilikama i crkvenim prigodama poput izbora novog biskupa ili proglašenja sveca i blaženika te u čast posjeta kakva svjetovna ili crkvena dužnosnika. Osim takvih, ostali su nam zabilježeni i njegovi govori održani *in*

⁸ Bratičević (2015): *Via virtutis*, str. 70.

studiorum instauratione na početku akademske godine, u kojima raspravlja o dužnostima nastavnika i učenika te ulozi antičke književnosti u njihovoj daljnjoj naobrazbi. Govore je također držao i povodom obnavljanja redovničkih zavjeta (*in instauratione votorum*), koje se redovito održavalo dvaput godišnje, na blagdan Sv. Tri Kralja te krajem lipnja ili početkom rujna za vrijeme duhovnih vježbi. U njima promišlja o duhovnom razvoju redovnika kroz odricanje i udaljavanje od svega svjetovnog, o svrsi reda, važnosti kreposnih djela i slobodi koja proizlazi iz potpunog predanja i služenju Bogu.

Do danas nam je poznato ukupno četrnaest Kunićevih govora, od kojih je samo jedan objavljen u tisku. Riječ je o govoru nastalu u čast kardinalu Carlu Rezzonicu (1693.–1769.), koji je 6. srpnja 1758. izabran za poglavara Katoličke Crkve. Kao velikom prijatelju i zagovorniku reda isusovci su mu htjeli javno čestitati na novoj ulozi te je upravo Kunić izabran da 31. kolovoza 1758. održi govor u crkvi sv. Ignacija u Rimu. Visoki poglavari reda kasnije su od njega zatražili i da ga objavi u tisku, što je i učinjeno iste godine pod naslovom *Clemente XIII. pontifice maximo renunciato oratio habita in Collegio Romano prid. Kal. Sept. 1758. a Raymundo Cunich e Societate Jesu*.

Dio Kunićevih netiskanih govora nalazi se u rkp. AMB 1761. Riječ je o trideset i pet rukopisnih govora koje je navodno prikupio fra Inocent Čulić, a pod brojem XXIII nalaze se tri svešćića koji sadrže sedam Kunićevih govora, od kojih je šesti nepotpun. Rkp. AMB 2055 ispisan je rukom Ivana Luke Volantića, a prijepis pod naslovom *Raymundi Cunchii Orationes* sadrži četiri govora. Svezak započinje tiskanim govorom u čast pape Klementa XIII. Sva četiri govora u rukopisu održana su prilikom obnove redovničkih zavjeta. Popis Kunićevih govora upotpunjen je govorima sačuvanima u Rimu, u Arhivu Družbe Isusove (sign. ARSI Opp. NN. 212). Ukupno ih je sedam, od toga tri govora ne nalazimo u dubrovačkim zapisima, a jednim od njih moguće je bar djelomično rekonstruirati krnji šesti govor u rkp. AMB 1761/XXIII.¹⁰ Predmet ovog rada, govor u čast Alojzija Gonzage, nalazi se u rkp. AMB 119, a nešto kasnije u radu iznijet ćemo više informacija o zbirci i samom rukopisu.

Autor prvog Kunićeva životopisa (*De vita Raymundi Cunichii commentariolum*, 1795) Gioacchino Tosi hvali Kunićevo govorničko umijeće zbog naglašene elegancije jezika, smirenosti, jasnog slijeda u iznošenju argumenata te čvrste povezanosti dijelova. Današnji proučavatelji Kunićeve prozne ostavštine navode kako mu svi govori odišu skladnom ciceronskom dikcijom.¹¹

¹⁰ *Ibidem*, str. 265-269.

¹¹ *Ibidem*, str. 269.

3. Alojzije Gonzaga

3.1. Rani život i djetinjstvo

Alojzije Gonzaga (tal. Luigi Gonzaga) rođen je 9. ožujka 1568. kao prvorođenac oca Ferrantea Gonzage, markiza od Castiglionea i majke Marte di Santena da Chieri u mjestu Castiglione delle Stiviere u Lombardiji. Alojzije je bio prvi od osmero djece, a imao je ukupno šestero braće i jednu sestru, od kojih neki umrli za rana djetinjstva. Otac Ferrante, potomak stare plemićke loze Gonzaga podrijetlom iz Mantove, bio je jedan od vojnih zapovjednika na dvoru španjolskog kralja Filipa II.¹² Majka Marta bila je dvorska dama španjolske kraljice Elizabete di Valois¹³, podrijetlom iz ugledne obitelji u Pijemontu. Bračni se par upoznao i vjenčao na španjolskom dvoru u jesen 1566. godine, a nakon vjenčanja odlaze u Italiju.

Najranije godine Alojzijeva djetinjstva obilježila je njegova majka, koja je u njega usadila osnove pobožnog života i pobrinula se da dječak odrasta u vjeri. Mnogi svjedoci i kućni posjetitelji prenose kako se maleni Alojzije, čim je mogao samostalno hodati, zavlacio u razne kutove svog doma kako bi sam uživao u predanoj molitvi. Don Ferrante od rana ga je djetinjstva pripravljaio na vojničku karijeru pa je tako mladi Alojzije nekoliko mjeseci proveo s ocem u vojničkom kampu. Tu je čak dva puta došao u smrtnu opasnost: prvi put si je opržio lice pucajući iz puške, a drugi put ispalio je plotun iz nabijenog topa. Kardinal Roberto Bellarmino¹⁴, Alojzijev duhovnik i ispovjednik, izjavio je kako su mu to vjerojatno bili jedini grijesi koje je počinio za svog kratka života. Nakon povratka u Castiglione, Alojzije se od nestašna i živahna djeteta formira u ozbiljno, produhovljeno dijete, koje već u dobi od osam godina majci otkriva svoj poziv i namjeru da postane redovnikom.

Važna etapa Alojzijeva duhovnog rasta bio je i boravak na dvoru obitelji Medici, na koji je stigao 1576. u pratnji mlađeg brata Rudolfa. Ondje je proveo dvije godine, a pater Virgilio Cepari¹⁵ prenosi kako je tu doživio svoju prvu ispovijed nakon koje je počeo još pobožnije živjeti. Nakon Firenze, braća Gonzaga borave na obiteljskom imanju Mantovi, gdje idućih šest mjeseci Alojzije pati od bolesti

¹² Filip II. (1527.-1598.) iz dinastije Hamburg bio je kralj Španjolske, Napulja i Sicilije, Čilea, Portugala i nakratko Engleske. Kao fanatičan katolik i veliki protivnik protestantizma, inkvizicijom se borio protiv krivovjerja i učvršćivao svoj položaj apsolutnog vladara. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19545>. Pristupano 16.7.2022.

¹³ Elizabeta Valois (1545. – 1568.) bila je kći francuskog kralja Henrika II. i supruga španjolskog kralja Filipa II. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17738>. Pristupano 16.7.2022.

¹⁴ Robert Bellarmino (1542. – 1621.) talijanski je svetac i jedan od glavnih nositelja protureformacije, isusovac i teolog u Rimskom kolegiju. Zbog svojih vrijednih teoloških dijela proglašen je crkvenim naučiteljem. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6753>. Pristupano 19.7.2022.

¹⁵ Virgilio Cepari (1564. – 1631.) autor je najkompletnije biografije Alojzija Gonzage, prvi put objavljene 1606. na zahtjev pape Pavla V. Isusovačkom redu pridružio se 1582. te je zajedno s Alojzijem proveo nekoliko godina u novicijatu. Životopis mu je počeo pisati za vrijeme boravka u Rimskom kolegiju.

bubrega. Unatoč preporukama liječnika strogo je postio, što mu je kasnije prouzrokovalo želučane tegobe od kojih je patio do kraja života. Za vrijeme oporavka od bolesti počeo je proučavati djela i životopise svetaca, među kojima je bitno spomenuti slavno djelo *Veliki katekizam* (lat. *Summa doctrinae christianae*, 1555.) sv. Petra Kanizija, nizozemskog isusovca.¹⁶ *Pisma iz Indije*¹⁷ bila su jedan od presudnih faktora koji su naposljetku utjecali na njegov odabir reda. Iznimno su ga se dojmile priče i ispovijesti misionara Družbe Isusove koji su poslani na misiju kristijanizacije stanovništva te im se i sam želio pridružiti i tako svoj život posvetiti slavi Božjoj i spasu neumrlih duša.¹⁸

3.2. Život na španjolskom dvoru

Osim prve ispovijedi, važan događaj u Alojzijevu životu bila je i prva sveta pričest, koju je primio od milanskog nadbiskupa Karla Borromea,¹⁹ koji u srpnju 1580. dolazi u posjet njegovu rodnom Castiglionu. Tom se prilikom na privatnoj audijenciji susreo s dvanaestogodišnjim Alojzijem i već je nakon kratka promišljanja zaključio da je dječak spreman primiti svetu pričest. Prema navodima njegove majke taj je sveti sakrament postao središtem njegova života.

Alojzije zatim odlazi u Monferrato, a taj je boravak bio vrijeme daljnjeg duhovnog rasta i to ponajviše zbog utjecaja barnabita,²⁰ kojima je često odlazio na ispovijed. Slobodno vrijeme najradije je provodio u samostanu, u razgovoru s redovnicima. Redovnički život sve ga je više privlačio i nije pronalazio nikakvu radost niti smisao u svjetovnim zabavama i svečanostima. Već kao trinaestogodišnji mladić odlučio je živjeti redovničkim načinom života izvan samostana. Cepari prenosi kako „usred raskoši življaše Alojzije poput pustinjaka:“²¹ postio je minimalno tri puta tjedno, a općenito je toliko

¹⁶ Sveti Petar Kanizije (1521.-1597.) bio je isusovački svećenik, teolog i crkveni naučitelj. Prozvan je „drugim apostolom Njemačke“. U svom najvažnijem djelu *Veliki katekizam* raspravljao je o glavnim točkama neslaganja između katolika i protestanata te izložio cjelokupni kršćanski nauk. Poveznica <https://www.isusovci-split.hr/2018/04/26/isusovacki-svetac-dana-sv-petar-kanizije/>. Pristupano 25. srpnja 2022.

¹⁷ Misija kristijanizacije zemalja i otoka Dalekog Istoka započela je dolaskom papinskog nuncija bl. Franje Ksavera u Gou 1542. godine. Uskoro je osnovana Indijska isusovačka provincija. Kao novi red posvećen prekomorskim misijama, isusovci su počeli bilježiti pojedinosti svog angažmana i odlučili ih tiskati kako bi bolje upoznali europsku javnost sa svojim djelovanjem i na taj način osigurali nove pokrovitelje ili novake za buduće misije. Prva objavljena pisma tiskana su u Parizu 1545. pod naslovom *Copie d'une lettre missive envoyée des Indes*. Poveznica https://referenceworks.brillonline.com/entries/jesuit-historiography-online/the-historiography-of-the-jesuit-missions-in-india-15001800-COM_192579?lang=de. Pristupano 28. srpnja 2022.

¹⁸ Lang (1926), str. 37.

¹⁹ Karlo Boromejski (1538.-1584.) bio je milanski nadbiskup i kardinal. Istaknuti je crkveni obnovitelj koji je dosljedno provodio odluke Tridentskog sabora. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8848>. Pristupano 28. srpnja 2022.

²⁰ Crkveni red koji je osnovao sv. Antun Maria Zaccaria. Prvo sjedište bilo im je crkva sv. Barnaba u Milanu, po čemu su dobili ime. Posvećeni su odgoju mladeži u sjemeništima i kolegijima. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5983>. Pristupano 29. srpnja 2022.

²¹ Lang (1926), str. 49.

malo je da njegovi suvremenici svjedoče kako ga je na životu održavala Božja providnost jer su količine koje je dnevno konzumirao bile nedostatne za preživljavanje. Tom asketskom načinu života pridodao je i tjelesno kažnjavanje. Bičevao se tri puta tjedno, a zadnjih godina života i do tri puta dnevno. Budući da nije imao prikladan bič, koristio se svime što mu je moglo poslužiti – remenjem, užetima, lancima. Malo je spavao, a ispod kreveta podmetnuo bi kakvu grančicu ili komad drveta da ga podsjećaju na Kristovu muku. Molio se nekoliko puta dnevno; uz obaveznu ranojutarnju molitvu i meditaciju, često se znao izgubiti u molitvi i na putu do samostana ili crkve gdje je svaki dan slušao svetu misu. I svoj kratki san prekidao je molitvama. Tako bi se ustao i satima molio na koljenima ili potpuno ispružen na podu svoje sobe. I to nije prakticirao samo ljeti, nego i za vrijeme najjače zime; a s obzirom na to da nije dopuštao da mu se soba prethodno zagrije, nerijetko bi od hladnoće zadobio i ozeblina. Njegova predanost molitvi dovela ga je u smrtnu opasnost kada je uz plamen svijeće odlučio prije spavanja izmoliti pokorničke psalme te na koncu zaspao. Plamen je zahvatio slamaricu, krevet, a naposljetku cijelu sobu. Sluge koje su došle gasiti požar nisu se mogle načuditi kako je uspio ostati pri svijesti i izići iz požara neozlijeđen.

Godine 1581. obitelj Gonzaga odlazi na španjolski dvor, a Alojzije i mlađi brat Rudolf ulaze u službu paža prijestolonasljednika don Diega²². Iduće dvije i pol godine posvetio je i svojoj naobrazbi: učio je logiku, matematiku, teologiju, filozofiju i jezike. Pokazao se kao iznimno inteligentan i nadaren učenik. Posebno se istaknuo na teološkim debatama; tu je pokazao izvrsno poznavanje katekizma, a profesori su jedva mogli povjerovati da slušaju četrnaestogodišnjeg dječaka. I premda je živio na najraskošnijem europskom dvoru, svjedoci prenose kako je živio skromno i čedno, nosio stara odijela bez nakita i uresa, u razgovoru s ostalim dvorjanima raspravljao je isključivo o duhovnim temama. Često su za njega govorili da „markgrofić kastiljonski nije od mesa i krvi“²³.

3.3. Alojzije odlučuje postati isusovac

Upravo je za boravka na španjolskom dvoru Alojzije odlučio podijeliti svoju namjeru o stupanju u red. Najviše su ga privlačili zatvoreni redovi koji su živjeli u klauzuri i posvećeni su kontemplativnom načinu života. No osim vlastita duševnog mira, važno mu je bilo proslaviti Boga i proširiti njegovu riječ. Odlučio je tako izabrati neki red koji objedinjuje oba aspekta duhovnosti. Nakon duga promišljanja,

²² Diego Felix, princ od Asturije i Portugala (1575.-1582.), četvrti je sin kralja Filipa II. i Ane Austrijske. Nakon smrti starijeg brata Ferdinanda (1571.-1578.) postao je pretendentom na španjolsko prijestolje. U dobi od 7 godina obolio je od boginja i preminuo. Poveznica <https://www.habsburger.net/en/chapter/philip-ii-marriages-and-offspring>. Pristupano 1.8.2022.

²³ Lang (1926), str. 60

opredijelio se za družbu Isusovu²⁴. Četiri su razloga koja su naposljetku utjecala na tu odluku. Prvi razlog bio je taj što se radilo o novoosnovanom redu, koji se striktno pridržavao propisanih pravila i uredbi. Drugo, članovi reda zavjetuju se ne prihvaćati crkvene časti. Treće, red je posvećen obrazovanju i pomaganju mladih. I četvrti razlog, koji je posebno privlačio Alojzija, bile su isusovačke misije i kristijanizacija nekršćanskih naroda, kao i borba protiv krivovjerja i blasfemija na području Europe.

Konačnu potvrdu svog odabira na osobit način primio je na blagdan Velike Gospe 1583. kada je pred Gospinom slikom u kapeli začuo glas koji mu govori da se pridruži isusovcima. No, kako je imao samo 15 godina, morao je zatražiti očevu privolu. Don Ferrante odbijao je povjerovati da je to bila istinska Alojzijeva želja i na sve ga je načine stao odgovarati od odlaska u samostan. Izričito se protivio isusovačkom redu jer je znao da mu sin neće moći napredovati u crkvenoj hijerarhiji pa ga je zato molio da odabere barem koji drugi red. Kad je vidio da njegova zapomaganja nisu polučila uspjeha, pomoć je zatražio i od raznih crkvenih službenika u nastojanju da Alojzija odvrate od njegova poziva. Don Ferrante uspio je Alojzijevo zaređenje odgoditi do povratka u Italiju nakon što su on i brat Rudolfo razriješeni službe na španjolskom dvoru poslije smrti princa Diega.

3.4. Povratak u Italiju i odricanje od titule

S tim obećanjem obitelj Gonzaga vraća se u Castiglione 1584. Don Ferrante na sve načine pokušava udaljiti Alojzija od njegova nauma te ga stoga šalje na razne diplomatske misije u nadi da će ga približiti svjetovnu životu. Uz to nagovara i druge bliske osobe da kroz razgovor utječu na Alojzijevu odluku, a svi pokušaji rezultirali su samo općim divljenjem njegovih sugovornika. Poražen i shrvan dobivenim izvješćima, don Ferrante je i osobno molio sina da promjeni svoju odluku, a sukob kulminira Alojzijevim bijegom iz očinskog doma u obližnji samostan iz kojeg je prisilno vraćen. Pri povratku sluge izvještavaju don Ferrantea da mu se sin bičuje i plače u sobi, a taj prizor zauvijek je omekšao tvrdo očevo srce. Odmah šalje pismo bratiću i kardinalu Scipionu Gonzagi neka preporuči Alojzija Claudiu Acquavivi, pateru generalu Družbe Isusove, da ga primi u novicijat.

Ubrzo iz Rima stiže potvrđan odgovor, a prije odlaska u novicijat sastavljen je, potpisan i odobren formular kojim se Alojzije odriče svog prava na titulu markiza i nasljedstva svih posjeda u korist brata Rudolfa. Dokument je potpisan 2. studenog 1585. u Mantovi, a okupljeni članovi obitelji

²⁴ Družbu Isusovu (lat. *Societas Iesu*) osnovao je sv. Ignacije Loyola, a red je službeno odobren 1540. Uz osnovna tri zavjeta koje polažu svi redovnici (čistoća, siromaštvo i poslušnost), polaže se i dodatni četvrti zavjet na poslušnost papi, koji ih po potrebi raspoređuje i šalje na razne misije oko svijeta. Zbog pritiska europskih vladara, red je kratko ukinut 1773. te ponovno uspostavljen 1814. Osnivači su mnogih škola, gimnazija i sveučilišta. Osim misionarskog rada, posebno su bili posvećeni znanosti i školovanju mladih. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28014>. Pristupano 1.8.2022.

Gonzaga svjedočili su da nikad nisu ozbiljnog i skrušenog Alojzija vidjeli tako radosna kao kad se obukao u isusovački talar²⁵.

3.5. Ulazak u Družbu Isusovu i polaganje zavjeta

U novicijat svetog Andrije na Kvirinalu primljen je 25. studenog 1585. Alojzije se istaknuo kao iznimno ponizan i revan novak. Sve svoje svakodnevne dužnosti besprijeckorno je obavljao. Brzo se asimilirao i bespogovorno odrađivao poslove koje kao plemić nikad nije imao prilike raditi. Važno je naglasiti da nije prolazio dodatna ispitivanja prije stupanja u novicijat jer se smatralo da je već dovoljno iskušan u roditeljskoj kući.

Razdoblje njegova novicijata obilježeno je potpunom predanošću, poniznošću, skromnošću, točnošću i marljivošću u izvršavanju obaveza. Može se reći kako je kroz duhovne vježbe potpuno savladao vlastite misli i tjelesne potrebe. Tako je na primjer inzistirao da ga se pri posjetu bolnicama uvijek dodijeli bolesnicima koji su patili od teških bolesti. Poglavarari su morali intervenirati i ograničiti mu učestalost posta. Nerijetko su bili prisiljeni natjerati ga da prekine post, a on se nikad nije bunio niti odbio poslušati njihove naredbe.

Nakon kratka boravka u Napulju, kamo je otputovao zbog zdravstvenih tegoba i učestalih glavobolja, primljen je u Rimski kolegij, gdje nastavlja s učenjem metafizike, logike i fizike. Kasnije je nastavio i sa studijem filozofije, u kojem je briljirao i zadivio rektore i profesore. Nakon filozofije, u jesen 1587. započinje studij teologije. Svi profesori potvrdili su da je Alojzije bio vrlo bistar i nadaren učenik, a dobre odnose s njima održavao je i izvan predavanja. Često se s njima konzultirao oko teoloških pitanja, obraćajući im se uvijek na tečnom latinskom.

Točno dvije godine nakon stupanja u novicijat reda, 25. studenog 1587., Alojzije je položio zavjete siromaštva, čistoće i poslušnosti u kapelici Rimskog kolegija. Prvu tonsuru²⁶ primio je 25. veljače 1588. Nastavio je živjeti tako da su i sami poglavari reda priznali da bi imali od njega što učiti. Najviše je volio biti angažiran u pomaganju mladima pa je tako djecu podučavao katekizmu u latinskom jeziku, a kao pratnja paterima rado je posjećivao zatvore i bolnice. Značajna prekretnica u Alojzijeve redovničkom životu bilo je viđenje u kojem mu je naviješteno kako će uskoro umrijeti. Dogodilo se to za vrijeme boravka u Milanu 1590. godine, a u preostalim mjesecima u potpunosti se odvojio od zemaljskih potreba i briga.

²⁵ Isusovačko redovničko odijelo, jednostavna kroja i crne boje.

²⁶ Tonzura ili podstrig običaj je brijanja glave redovnika kao znak potpunog predanja Bogu.

3.6. Povratak u Rim i posljednji dani

U Rimu je srdačno dočekan i njegova braća novaci veselila su se ponovno biti u njegovoj blizini jer ih posebno nadahnjivao na savršenu pobožnost i predanost duhovnom životu. Posljednje mjesece života proveo je u malenoj, mračnoj sobici na vrhu stubišta. I premda još nikome nije otkrio svoje viđenje iz Milana, počeo je često i rado govoriti o smrti i ponavljati kako bi najviše volio umrijeti u ovoj dobi, kada je duhovno posve pripravan na susret s Nebeskim Ocem.

Značajan priljev pučanstva koji je 1591. zahvatio Rim zbog nestašica hrane i velike gladi prouzročio je izbijanje epidemije kuge i tifusa na širem području glavnog grada. Postojeće bolnice brzo su se punile pacijentima pa je tako general pater Acquaviva odlučio pomoći oboljelima otvaranjem nove bolnice.

Usprkos njegovoj žarkoj želji da se odmah pridruži ostaloj braći u toj misiji, poglavari reda prvotno su Alojziju zabranili odlazak u bolnice i žarišta epidemije zbog lošeg općeg stanja i fizičke slabosti. No na njegovo inzistiranje, dopušteno mu je obilaziti bolnice i njegovati bolesnike. Kao i u svemu što je radio, Alojzije se odmah prihvatio najgoreg posla i skrbio za najteže bolesnike, one koje su zbog teških i zagnojenih tjelesnih rana ostali izbjegavali. Kad su poglavari vidjeli kako se Alojzije pretjeranom požrtvovnošću izlaže potencijalnoj zarazi i strahujući za njegovo zdravlje, odlučili su premjestiti ga u drugu gradsku bolnicu gdje su se njegovali manje zarazni bolesnici. Uputivši se prema novoj bolnici, Alojzije je ugledao bolesnika zaražena kugom kako u bolovima umire na ulici. Ne mogavši okrenuti glavu i nastaviti dalje, Alojzije priđe bolesniku te ga na leđima donese u bolnicu. Taj čin ljubavi prema bližnjem i bliski fizički kontakt rezultirali su time da je nekoliko dana poslije Alojzije obolio i pao u krevet 3. ožujka 1591. Nekoliko dana nakon izbijanja groznice, stanje mu se znatno pogoršalo te je primio bolesničko pomazanje i ostale sakramente radosno se pripravljaajući na skorbu smrt.

Ni u svojim posljednjim trenucima nije odustajao od asketskog načina života pa je tako molio poglavare da mu dopuste bičevati se ili da ga pak premjeste s kreveta na zemlju kako bi na podu umro. Sljedeća tri mjeseca bolovao je od tuberkuloze, a zahtijevao je da mu pripreme što prostiji krevet. Ostaloj bolesnoj braći bio je velika moralna podrška i svaki ga je bolesnik rado vidio i saslušao. Mnogi su ga prije smrti tražili blagoslov i svi su ga redovnici već počeli štovati kao sveca.

Cepari prenosi kako je u poodmaklom stadiju bolesti prorekao vlastitu smrt u razgovoru s bratom koji ga je njegovao, povjerivši mu da će umrijeti osmi dan nakon svetkovine Tijelova. Kad se vijest pročula među braćom, mnogi bolesnici dolazili su ga obići i preporučiti se u njegove molitve jer su ga smatrali svetim. Dane je provodio u molitvi, a ujutro osmog dana zamolio je da mu se dodijeli popudbina. Preminuo je u osmini Tijelova, u noći na 21. lipnja 1591. u dobi od 23 godine.

3.7. Pogreb i kanonizacija

Na inicijativu sv. Roberta Bellarmina, tijelo sv. Alojzija nije sahranjeno u zajedničkoj grobnici, kako je to običaj u isusovaca. Tako je u dogovoru s paterom generalom odlučeno da se tijelo položi u lijes i sahrani u crkvi Majke Božje od Blagovijesti u Rimskom kolegiju. Tijekom godina posmrtni ostaci više su puta premješteni i uzimane su svete moći, koje su se raznosile po čitavoj Italiji, a potom i na misije u Indiji. Dana 15. lipnja 1620. posmrtni ostaci preneseni su u kapelicu sagrađenu u čast svetog Alojzija, odakle su 1699. ponovno iskopani i položeni u crkvu sv. Ignacija Loyole u Rimu. Glava mu je prenesena u rodni Castiglione delle Stiviere u baziliku koja nosi njegovo ime.

Odmah nakon smrti, počela su mu se pripisivati mnogobrojna čuda. Kult štovanja mladog sveca brzo se iz Rima proširio u ostale talijanske gradove u kojima je boravio. Proces kanonizacije kulta štovanja započeo je viđenjem i svjedočanstvom sv. Marije Maddalene de' Pazzi²⁷, koja je, držeći njegovu kost u ruci, doživjela priviđenje, u kojem je vidjela sv. Alojzija okrunjena aureolom na nebu. Četiri dana nakon prikazanja, u samostanu Santa Maria degli Angeli²⁸ dogodilo se prvo od ukupno petnaest čuda koje je sveta Stolica odobrila i ispitala u procesu kanonizacije.

Pripisuje mu se velik broj čudnovatih ozdravljenja braće isusovaca i novaka koje je svojim zagovorom spasio od smrti ili potpuno izliječio. Osim tjelesnih, prikupljena su brojna svjedočanstva vjernika koje je razriješio psihičkih poteškoća i nadahnuo da žive posvećenim, produhovljenim životom.

Cepari je uspio prikupiti ukupno 206 svjedočanstava čuda koja su se odvila po Alojzijevu zagovoru. Svoje zapise izložio je u rujnu 1603. na provincijalnoj skupštini reda u Piacenzi. Razmotrivši mnogobrojne zabilježene slučajeve, okupljena braća jednoglasno su zamolila generala reda Claudija Acquavivu da Alojzijev slučaj predstavi papi kako bi se pokrenuo proces kanonizacije. U procesu su aktivno sudjelovali i pomagali njegov mlađi brat Francesco i majka Marta, kao i ostali daljnji rođaci poput kardinala Scipiona Gonzage. Crkveni je sud potvrdio Alojzijevu beatifikaciju te je službeno proglašen blaženim 28. srpnja 1604. u crkvi svetih Nazarija i Celsa u rodnom Castiglioneu za vrijeme pape Pavla V.²⁹

²⁷ Sv. Maria Maddalena de' Pazzi (1566.-1607.) bila je talijanska redovnica karmelićanka i mističarka, poznata po svojim mističnim zanosima, ekstazama i priviđenjima. Poveznica <https://karmel.hr/?p=4114>. Pristupano 23.11.2022.

²⁸ Samostan bosonogih karmelićanki u Firenci.

²⁹ Papa Pavao V. (1550.-1621.) za svog je mandata (1605.-1621.) kanonizirao sv. Karla Boromejskog i sv. Francisku Rimsku te je stoga oklijevao kanonizirati i trećeg sveca. No i sam je priznao da postoji dovoljno osnova da se Alojzija doskora proglasi svetim.

Na njegovu kanonizaciju trebalo je pričekati još pune 122 godine, kada ga je papa Benedikt XIII. proglasio svetim zajedno s isusovcem i blaženikom Stanislavom Kostkom³⁰ za vrijeme svečanog misnog slavlja koje je odslužio 31. prosinca 1726. u bazilici sv. Petra u Rimu. Tom prilikom kratko je izložio Alojzijev život te na kraju dodijelio potpuni oprost svim vjernicima koji 21. lipnja, na obljetnicu njegove smrti, posjete svečev grob. Tri godine kasnije isti papa proglasio ga je zaštitnikom studenata, a papa Pio XI. proglasio ga je zaštitnikom cjelokupne kršćanske mladeži 1926. U povodu 400. obljetnice smrti, papa Ivan Pavao II. 1991. godine proglasio ga je zaštitnikom oboljelih od AIDS-a. Danas se štuje i kao zaštitnik očnih bolesnika i slabovidnih osoba.

3.8. Ikonografija i štovanje

U svetačkoj ikonografiji Alojzije se prikazuje kao mladić odjeven u talar. U rukama često drži bijeli ljiljan kao simbol nevinosti i čistoće, križ koji simbolizira njegovu pobožnost i odricanje ili krunicu zbog posebnog štovanja Blažene Djevice Marije. U podnožju nogu može se vidjeti i lubanja koja predstavlja njegovu ranu smrt ili bič koji simbolizira askezu i disciplinu nad tjelesnim strastima. Nerijetko ga se prikazuje s krunom na glavi koja predstavlja visoko plemstvo i bogatstvo kojeg se odrekao prije polaganja zavjeta i stupanja u red.

Zbog posvećenosti dubokoj molitvi i naglašena osjećaja za misticizam često ga se u kršćanskoj literaturi uspoređuje sa sv. Terezijom iz Lisieuxa³¹. Među ostalim svecima koji su ga posebno štovali možemo nabrojati don Bosca³², sv. Gabrijela od Žalosne Gospe³³ te sv. Ivana Pavla II. U Italiji je 1968. godine svečano proslavljena 400. obljetnica njegova rođenja. Papa Franjo proglasio je 2018. jubilarom Alojzijevom godinom prigodom 450. obljetnice rođenja uz potpuni oprost vjernicima koji posjete relikvije sv. Alojzija u crkvi sv. Ignacija u Rimu ili bilo koju drugu njemu posvećenu crkvu.

³⁰ Sv. Stanislav Kostka (1550.-1568.) poljski je svetac i isusovački novak. Kao svog zaštitnika časte ga novaci Družbe Isusove. Poveznica <https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-stanislav-kostka/>. Pristupano 23.11.2022.

³¹ Poznata i kao sveta Mala Terezija (1873. – 1897.). Svetica je Rimokatoličke Crkve i francuska bosonoga karmelićanka proglašena najmlađom crkvenom naučiteljicom. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60935>. Pristupano 24.11.2022.

³² Sv. Ivan Bosco (1815.-1888.) talijanski je svećenik koji 1859. osniva crkvenu kongregaciju salezijanaca, reda posvećena radu u školama te odgoju djece i mladeži. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8904>. Pristupano 24.11.2022.

³³ Sv. Gabrijel od Žalosne Gospe (1838.-1862.) talijanski je svetac i zajedno sa sv. Alojzijem Gonzagom zaštitnik je talijanske katoličke mladeži. Poveznica <https://www.newadvent.org/cathen/06330c.htm>. Pristupano 24.11.2022.

4. Odjek Ciceronove retorike u Kunićevu govoru

4.1. Osnovna načela Ciceronove retorike

U ovom dijelu rada slijedi kratak i sažet pregled osnovnih retoričkih načela koje je definirao najveći i najznačajniji govornik, političar i filozof starog Rima, Marko Tulije Ciceron (106. – 43. pr.Kr.). Ciceronov utjecaj na rimsko govorništvo i književnost u širem smislu nije potrebno dodatno izlagati. Dovoljno ga potvrđuje činjenica da je čitav period rimske književnosti nazvan Ciceronovim dobom (80.-30. pr. Kr.), a njegov je prozni stil postao pojam klasičnog latinskog jezika i uzor za nadolazeća stoljeća europske književnosti i kulture. Kao *homo novus*³⁴ svojim je govorima aktivno sudjelovao u nemirnim političkim prevrtanjima u Rimu te je tijekom svoje bogate političke karijere obnašao razne dužnosti (kvestor, edil, pretor), a vrhunac njegova političkog djelovanja (*cursus honorum*) bio je izbor za konzula 63.pr.Kr. Ipak, izostavit ćemo detalje Ciceronova političkog rada i pokušati se osvrnuti na stvaralački dio njegova bogata književna opusa, koji obuhvaća govore (*orationes*), filozofske, moralne i pravno-političke oglede (*philosophica*), pisma (*epistulae*), pjesme (*poetica*) te govorničke priručnike i rasprave o teoriji i povijesti govorništva (*rhetorica*).

Ciceron je itekako bio svjestan činjenice da je za ambiciozna građanina u političkom životu antičkog Rima lijepo govorničko izražavanje ne samo poželjna vještina već i nužan preduvjet za uspjeh i napredak u svim sferama javnog djelovanja. Retorika je osim toga činila i sastavni dio rimskog obrazovanja, a Ciceron je zahvaljujući očevim poznanstvima imao priliku stjecati naobrazbu u kući Lucija Licinija Krasa (140.pr.Kr.-91.pr.Kr.), istaknutog rimskog oratora i političara. U jeku političkih nemira i prevrtanja koji su u 1. stoljeću zahvatili Rim i prouzrokovali čitav niz javnih rasprava i sudskih procesa, isplivao je i Ciceronov govornički talent. Svoju govorničku karijeru započeo je kao odvjetnik uspješnim obrambenim govorom *Za Seksta Roscija Amerinca* (*Pro Sexto Roscio Amerino*, 80.pr. Kr.) kojim se brzo proslavio i stekao ugled u rimskoj javnosti. Zbog njega je svoje vrhunsko obrazovanje bio primoran nastaviti u Grčkoj i Maloj Aziji,³⁵ gdje se susreo s dominantnim azijskim govorničkim stilom (*genus Asiaticum*). Glavna su mu obilježja kićenost i bogata upotreba stilskih figura. Ciceron ga je uspješno objedinio s atičkim stilom (*genus Atticum*), koji se temeljio na jezgrovitosti i jednostavnosti. Premda je u ranijim govorima bio nešto skloniji azijskom stilu, s vremenom je zauzeo središnju poziciju i odbacio preduge rečenične periode i zalihosnu upotrebu retoričkih figura koje su slabile jasnoću izraza.

³⁴ Naziv za čovjeka koji je prvi iz svoje obitelji došao do najviših državnih službi.

³⁵ Ciceron u obrani inkriminira Krizogona, jednog od suučesnika zločina, ali Sulina oslobođenika i miljenika. Oprezno nastavlja i s kritikom Sulina režima, ali zbog nje naposljetku napušta Rim 79. pr. Kr., u strahu od Suline osvete.

Ciceronova se retorika oslanja na Aristotelovu koncepciju retorike temeljenu na trodiobi *ethos-pathos-logos*³⁶. Najuspješniji je onaj govor koji objedinjuje sva tri elementa komunikacije te ostvaruje krajnji cilj – uvjeravanje. I dok Aristotel primarno stavlja naglasak na *logos*, Ciceron shvaća kako i pomno sastavljen govor potkrepljen čvrstim argumentima neće ostaviti željeni dojam ako publika izgubi povjerenje u govornika koji ga iznosi. Stoga u Ciceronovoj retorici opću prevagu odnosi *ethos*³⁷. Osim pukog uvjeravanja, Ciceron svrhu retorike pronalazi u rječitosti i ljepoti iskaza (*eloquentia*), u kojima se isprepliću filozofija, etika, dijalektika, znanost, kultura i književnost³⁸.

4.2. Dijelovi, stilovi i vrste govora

4.2.1. Stilovi govora

U svom posljednjem značajnom retoričkom djelu *Orator* (46. pr. Kr.) Ciceron raspravlja o svojstvima idealnog govornika. Takav govornik trebao bi ovladati tehničkim aspektima govora. To su iznalaženje prave teme (*inventio*), raspored i razmještaj argumenata (*collocatio*), dikcija i stilističko uređenje govora (*elocutio*), izvedba govora i pravilan izgovor (*actio*) te pamćenje (*memoria*). Uz to, idealan govornik mora biti vješt u sva tri stila govora.

Jednostavan je stil (*genus tenue*) skroman i na slušatelja ostavlja dojam običnog jezika. Nije posebno ritmičan, jezik mu je jednostavan, izraz jasan, a retoričke figure štedljivo se upotrebljavaju. Rečenice su kratke, jednoznačne, a prevladava parataksa. Poredak riječi je uobičajen, upotrebljava se jednoznačan latinski, bez arhaizama i aforizama. Metafore su dozvoljene, no treba pripaziti da budu što sličnije onima koje se koriste u običnom govoru. Prilikom iznošenja govora, važno je da govornik bude diskretan i nenametljiv, uz odmjerenu gestikulaciju i mimiku bez prevelike teatralnosti. Također humor i dosjetke treba oprezno dozirati kako govornik ne bi ispao smiješan i neozbiljan. Ovaj stil govora najprikladniji je za građanske parnice u kojima je govornikov zadatak poučiti (*docere*) i izložiti dokaze (*probare*)³⁹. U kratkoj raspravi *O najboljoj vrsti govornika* (*De optimo genere oratorum*) kao uzoran primjer takva stila⁴⁰ navodi grčkog govornika Liziju.⁴¹

Srednji se stil (*genus medium*) često isprepliće s jednostavnim stilom, no za razliku od njega bogatiji je i ukrašeniji. Karakterizira ga složenija sintaksa, niz metafora, dugi rečenični periodi povezani

³⁶ *Logos* predstavlja logičku dimenziju govorničkog umijeća, a odnosi se na odabir riječi, priča i činjenica. *Pathos* predstavlja emocionalne reakcije na govor, a *ethos* karakter i reputaciju govornika na temelju kojih slušatelji stječu povjerenje u govornika. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52577>. Pristupano 4.8.2023.

³⁷ Meyer et al. (2008): *Povijest retorike od Grka do naših dana*, str. 39

³⁸ Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52577>. Pristupano 4.8.2023.

³⁹ Von Albrecht (2003): *Cicero's Style*, str. 22

⁴⁰ Beker (1997): *Kratka povijest antičke retorike*, str. 19

⁴¹ Grčki govornik iz Atene (458.- 378. pr. Kr.), jedan od desetorice kanonskih antičkih govornika. Osobito se cijeni prirodnost i jednostavnost njegova stila. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36894>. Pristupano 4.8.2023.

antitezom i hiperbatonom koji stvaraju osjećaj sklada i ravnoteže⁴². Govornikov je glavni cilj zabaviti (*delectare*), a kao uzor navodi se Demetrije Falerski⁴³. Ovaj je stil, kako ćemo vidjeti i kasnije u radu, posebno pogodan za pohvalne govore upravo zbog ljepote izraza i osjećaja koje pobuđuje.

Uzvišeni stil (*genus grande*) može se opisati kao težak i profinjen. Kako bi izazvao snažne emocije (*movere*), govornik se koristi specifičnim stilskim sredstvima kao što su anafore, retorička pitanja, gradacije. Premda je uzvišeni stil najbogatiji i najukrašeniji, mudar govornik uspješno će ga kombinirati s prijašnja dva. U suprotnome, opasnost od neuspjeha postaje veća. Kako je stil neodvojiv od predmeta govora, *genus grande* koristi se u formalnim i dostojanstvenim prilikama.

U svom najvećem retoričkom djelu *O govorniku* (*De oratore*, 54. pr. Kr.), u kojem se međusobno neodvojivo isprepliću teme iz retorike, filozofije i povijesti, Ciceron odgovara na najveća pitanja o teoriji govorništva. Dijalog⁴⁴ obuhvaća najopsežniji spektar tema, a u trećoj knjizi raspravlja o raznim stilovima i njihovim vrlinama. Ciceron zaključuje kako su svima zajednički pravilna latinština (*latinitas/puritas*), jasan izgovor i misli (*perspicuitas*), ukrašen (*ornatus*) i primjeren stil (*aptus*).⁴⁵ Nijedan stil nije superiorniji od ostalih, a tijekom povijesti razni govornici briljirali su u različitim stilovima. Također, govori su po pitanju stila rijetko homogeni, pa se tako kroz pojedine dijelove govora isprepliću razni stilovi.

4.2.2. Dijelovi govora

Čitateljstvu možda manje poznato Ciceronovo djelo, no za filološku kritiku itekako značajne *Podjele u govorništvu* (*Partitiones oratoriae*) predstavljaju prvi sistematski prikaz retorike i klasifikaciju grčkih termina na latinskom jeziku. Djelo je najvjerojatnije nastalo između 47. i 44. g. pr. Kr., potkraj Ciceronova života. *Podjele u govorništvu* zapravo su dijalog između oca, odnosno autora i njegova sina, također Marka Tulija Cicerona, čija je želja dotad usvojene pojmove o govorništvu na grčkom ponoviti i utvrditi na latinskom. Sama struktura djela prati Ciceronovu podjelu znanosti o govorništvu. Kroz četrdeset poglavlja raspravlja se prvo o govornikovim sposobnostima (*vis oratoris*), drugi dio odnosi se na sam govor (*oratio*), dok treći, ujedno i najveći dio ovog svojevrsnog retoričkog priručnika, obuhvaća tematiku postavljanja i pretresanja osnovnog pitanja govora (*quaestio*).

⁴² Von Albrecht (2003) str. 23.

⁴³ Grčki državnik i književnik (360.-280. pr. Kr.). Sačuvani su fragmenti njegovih govora, povijesnih, političkih i filozofskih spisa. Poveznica <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14483>. Pristupano 4.8.2023.

⁴⁴ Dijalog se odvija u rujnu 91. pr. Kr. Za trajanja Rimskih igara Lucije Licinije Kras, nekadašnji Ciceronov učitelj, odlazi na svoje tuskulsko imanje s nekolicinom učenika i prijatelja. Ondje borave tri dana, a predmet razgovora brzo postaje učenje govorničke vještine. U dijalogu se izmjenjuju istaknuti rimski državnici i pravnici poput Marka Antonija, Kvinta Mucija Scevole, Gaja Julija Cezara Strabona, Kvinta Lutacija Katula te dvojice mladića Gaja Aurelija Kote i Publija Sulpicija Rufa.

⁴⁵ Stepanić (2002), *Rasprava O govorniku: Ciceronova summa rhetorica* u Ciceron, M.T., *O govorniku*, prev. i ur. Gorana Stepanić, Zagreb, str. 23

Četiri su osnovna dijela govora: uvod (*principium*), razlaganje (*narratio*), dokazivanje (*argumentatio*) i zaključak (*peroratio*). Razlaganje i dokazivanje odnose na razrješavanje predmeta i uspostavljanje uvjerljivosti (*ad rem docendam*), dok uvod i zaključak služe poticanju duha (*ad impellendos animos*). Uvod ovisi o samom predmetu rasprave ili osobi, no prije iznošenja predmeta važno je osigurati naklonost slušateljstva (*captatio benevolentiae*). Ciceron naglašava kako je govor najlakše pratiti ako se slušatelju najprije izlože vrsta i priroda rasprave te je se potom jasno razdijeli. Uvod ne smije biti odviše žestok, nego mora neopazice osvojiti slušatelja.⁴⁶

Slijedi zatim naznačavanje teme (*propositio*) koje treba biti jasno i usmjereno na ostatak rasprave. Svrha je propozicije da govor profiltrira od onoga što je nebitno i sporedno. Između uvoda i propozicije u sudbenim govorima dolazi razlaganje, dio koji predstavlja temelj za postizanje uvjerljivosti. Nužno je držati se osnovna tri pravila koja vrijede i za sve ostale dijelove govora, a to su: izložiti ono što je nužno, spomenuti sporedno, a pritom radi ugone prikladno ukrasiti govor. Ovisno o predmetu rasprave, govornik će uglavnom težiti jasnoći izraza, a razlaganje će biti posebno ugodno bude li sadržavalo izraze uzbuđenja duha, neočekivane ishode ili stvari vrijedne divljenja (Cic, 57).

Dokazivanje je objašnjavanje dokaza i često zauzima najveći dio govora. Može se podijeliti na dva dijela: *confirmatio*, odnosno iznošenje vlastitih argumenata i dokaza, te *confutatio*, pobijanje protivnikovih. Postoje dvije vrste iznošenja dokaza: prva se odnosi na postizanje uvjerljivosti, a druga na izazivanje osjećajnosti. Nalik na unutarnji monolog, a ovisno o predmetu rasprave i težini slučaja, nerijetko obiluje figurama misli i riječi. Ako je predmet rasprave pravno pitanje, govornik će težiti jednostavnosti; ako je pak cilj zadiviti slušateljstvo, govor će biti bogatija i kićenija izraza.

Prije zaključka može se umetnuti digresija (*digressio*) radi ukrašavanja ili proširivanja govora. Zahtjeva široko znanje, no valja izbjegavati pretjerivanja. Zaključna riječ dijeli se na pojačavanje dokaza i sažeto ponavljanje koje dolazi uglavnom na početku (*collectio*). S obzirom na to da je zaključak pravo mjesto za pojačavanje dokaza i ostavljanja snažna dojma, općenito govoreći potrebno je prilagoditi izbor riječi za što bolje uzbuđenje duha (*miser cordia*). Prvenstveno treba težiti izboru riječi koje su zvučne i posjeduju težinu. To se odnosi na neologizme, složenice i sinonime koji osim svog osnovnog imaju i preneseno, izraženije značenje. Pojedinačne riječi ostavljaju jači dojam na slušatelja kada nisu povezane veznicima, a poželjno je da se više puta ponavljaju ili budu udvojene.

4.2.3. Vrste govora

Govori posvećeni konkretnim pitanjima dijele se na sudske (*genus iudicale*), državne govore u političkom životu (*genus deliberativum* ili *suasorium*) i svečane govore (*genus demonstrativum* ili

⁴⁶ Škiljan (1991): *Osnovni pojmovi antičke retorike*, Latina et Graeca, str. 90.

laudativum). Razlikuju se prema cilju kojem teže, dominantnom sredstvu uvjeravanja, vremenskoj usmjerenosti i načinu argumentiranja.

Sudski se govori iznose kod privatnih parnica (*iudicia privata*) i javnih optužbi (*iudicia publica*). Bilo da se radi o branjenju (*defendere*) ili optuživanju (*accusare*), prosuđuje se što je pravo (*iustum*) ili nepravo (*iniustum*). Odnose se na prošlost.

Državni govori nastaju u svrhu donošenja neke odluke. Stoga se u njima slušatelja ili nagovara (*suadere*) ili od nečega odvraća (*dissuadere*). Odnose se na budućnost, a njima se prosuđuje koliko je nešto korisno (*utile*) ili štetno (*inutile*).

Pohvalni i nadgrobni govori svrstavaju se u svečane govore koji za cilj imaju nekoga ili nešto hvaliti (*laudare*) ili prekoriti (*vituperare*). Njima se prosuđuje što je moralno (*honestum*) ili sramotno (*turpe*), a odnose se na sadašnjost.

4.3. Pohvalni govor

Epideiktčko⁴⁷ je govorništvo sustavno opisao Aristotel u prvoj knjizi svoje *Retorike*. Govornik hvali ili kritizira neku osobu ili događaj i donosi zaključke imajući u vidu sadašnji trenutak. Pritom nužno poseže za prošlošću kako bi iznio prikladne primjere, a sam govor usmjeren je na budućnost jer njime pokušava utjecati na publiku ili predvidjeti buduće događaje. Govornikov je cilj uvjeriti i potaknuti publiku da poštuje osobine ili radnje koje se u govoru navode kao vrijedne i uzvišene, a da osudi sve što je loše. Aristotel vrlinu (*arete*) definira kao sposobnost da se čini dobro, stoga je hvalevrijedno sve što je u vezi s vrlinom. Neke su od vrlina koje treba hvaliti su mudrost, hrabrost, pravednost, samokontrola, nježnost i slobodoumnost. Za razliku od sudskih i deliberativnih govora, koji na publiku i suce ostavljaju neposredan i očit učinak (donošenje odluka), epideiktčki govori imaju neizravan i nevidljiv utjecaj na slušatelje. Karakteristični su za javne svečanosti poput pogreba, obljetnica, proslava, komemoracija ratnim herojima. Aristotel također raspravlja o sadržaju pojedinih dijelova govora. Uvod će uz oslovljavanje slušateljstva sadržavati pohvalu, pokudu, uvjeravanje ili odvraćanje uz veće ili manje odstupanje od teme. Narativni dio ne mora biti preopširan, dovoljno je slušateljstvo podsjetiti na uspjehe i djela osobe o kojoj se govori. Kako se pohvalni govor bavi temama koje nisu diskutabilne, amplifikacija je najprikladniji način argumentiranja budući da se govornik bavi djelima koje nitko ne osporava. U završnom dijelu govornik mora probuditi osjećaje svojih slušatelja te uz kratku rekapitulaciju uvećati ili umanjiti značaj svoje teme⁴⁸.

⁴⁷ Od grčkog *epideixis* – pokazivanje.

⁴⁸ Beker (1997): *Kratka povijest antičke retorike*, str. 12.

U svojoj dugoj tradiciji pohvalni govori postali su važan dio grčke, a kasnije i rimske svakodnevice. Premda ih se smatralo trivijalnim i tek površnim, ceremonijalnim govorima, Aristotel je isticao njihovu vrijednost te praktičnu i pedagošku važnost i utjecaj na zajednicu.

Do danas nam je poznato 58 sačuvanih Ciceronovih govora, a najbrojniji su među njima sudski govori, zatim slijede politički i državni, a pohvalne govore rijetko je pisao. Čitajući Ciceronovu raspravu *O govorniku* već se na prvi pogled može primijetiti koje su mjesto pohvalni govori zauzimali u njegovu opusu: posvećeno im je tek nekoliko redaka, i to na samom kraju knjige. Ciceron objašnjava kako su izostavljeni zbog važnijih i brojnijih vrsta govora⁴⁹, ali i činjenice da nisu previše zastupljeni u rimskoj retorici. Ističe kako su Grci piskarali pohvalne govore više za čitanje i zabavu ili da počaste neku osobu, nego da budu korisni na sudu⁵⁰. No pohvalni govori u antici nikada nisu bili rezervirani samo za privatnu sferu, već su itekako bili sastavni dio javnog života, na različitim obljetnicama, carskim vjenčanjima i ostalim formalnim prigodama. Ciceron navodi kako se u Rimu pohvalni govori iznose na sudu (*gratiarum actiones*) ili se pišu kao nadgrobni govori (*laudationes funebres*). Zatim nešto detaljnije piše o vrstama vrlina, a razlikuje vrline koje su prirodene (npr. ljubaznost) i vrline koje se ogledaju u nekoj sposobnosti ili snazi duha (pravednost, hrabrost). Najcjenjenijim djelima smatra ona koja su počinjena uz vlastitu muku i opasnost, a nisu za to nagrađena. Ističe kako se pohvalni govori upotrebljavaju u sudskom govorništvu i u svim vrstama parnica. Stoga je važno da govornik dobro poznaje sve vrline, ali i da posjeduje moralne kvalitete koje će cilj njegova govora uskladiti sa zajedničkim interesima zajednice. Moralna čestitost i govornička vještina dva su podjednako bitna elementa antičkog poimanja dobra govornika.

Dokaz kako je Ciceron najzanimljivijima smatrao upravo svoju praksu i zanimanje očigledno je i u *Podjelama u govorništvu*, gdje je sudskim govorima posvetio jedanaest, deliberativnima četiri, a pohvalnima tek tri poglavlja. Izlaganje započinje podjelom dobrih stvari koje u govoru treba pohvaliti. Prvo se navodi ono izvanjsko (porijeklo, imetak), zatim tjelesno (ljepota) te naposljetku djela. Što se tiče vrsta vrlina, dijeli ih na vrline koje se razaznaju u znanju (mudrost, rječitost) ili djelovanju (čednost, umjerenost). U pohvalnim je govorima dakle potrebno istaknuti s kakvim je sposobnostima tko rođen, kakva je karaktera i kakvo mu je obrazovanje; zatim njegova djela ili riječi uskladiti s vrlinama koje se žele naglasiti te iznijeti njihove posljedice i ishode. Ne treba preskočiti ni smrt onih čiji život hvalimo.

Ciceron naglašava kako govor treba biti prilagođen više uzbuđenju duha nego postizanju ili pojačavanju uvjerenosti. A s obzirom na to da je govor usmjeren na užitak i zabavu, potrebno ga je prikladno ukrasiti. To će se najbolje postići korištenjem neologizama, izborom arhaičnih riječi ili onih koje imaju preneseno značenje. Zaokružene skladne cjeline riječi pridonose ritmičnosti i ugodnoj melodiji, a postižu se odabirom jednakih ili sličnih riječi. Nešto više savjeta i informacija o stilskim

⁴⁹ Ciceron, M.T. (2002): *O govorniku*, str. 222.

⁵⁰ *Ibidem*

obilježjima pohvalnih govora nalazimo u *Govorniku*. Neke od prepoznatljivih značajki takvih govora su bogat vokabular (*copia verborum*) i eufonija (*verbis sonans*). Među retoričkim figurama dominiraju figure misli i riječi kojima se postiže efekt neočekivanog, božanskog ili sudbonosnog. Među figurama misli ističu se metafore i antiteze, dok se kod figura riječi uočavaju sinonimi, inverzija, hiperbaton, poliptot. Što se pak tiče sintakse, Ciceron navodi kako epideiktički govori zbog svoje ceremonijalne prirode zahtijevaju uporabu dugih rečeničnih perioda koji doprinose osjećaju elegancije i glatkoći, a važno je voditi računa o ritmu u govoru te simetriji u naglascima. Uobičajene su i duge digresije, dok su gradacija i amplifikacija važne za postizanje uvjerljivosti.

Premda gotovo nijedan Ciceronov govor nije isključivo pohvalni, njegovi sudski i politički govori prožeti su elementima epideiktičkog govorništva koji služe za postizanje uvjerljivosti⁵¹.

5. Analiza govora

5.1. AMB 119

Kratak govor (*oratiuncula*) u čast Alojziju Gonzagi nalazi se u rkp. AMB 119 pod naslovom »Raymundi Cunich / Ragusini e S. Iesu / Carmina«. Kunićevu ostavštinu nakon smrti Giuseppea Marottija preuzima Luka Volantić, koji nastavlja prikupljati ostale Kunićeve tekstove. Tako od obitelji Pizzelli stiže prvi dio AMB 119, drugi dio od kneza Odescalchija, dok je treći dio rukopisa, u kojem se nalazi i pohvalni govor Alojziju Gonzagi, Volantiću poslao Kunićev učenik i prijatelj Francesco Cancellieri. Rukopis se sastoji od ukupno 656 numeriranih stranica, a dimenzije su mu 20.5 x 14cm. Na prve 34 stranice nalazi se tiskano izdanje Tosijeve *De vita Raymundi Cunichii commentariolum* (1795), a str. 35 prva je stranica rukopisnog dijela. Slijedi uvezani prijepis s naslovljenim epigramima (ukupno 1031 epigram) iz talijanskog fonda M. Pizzelli (str. 35-458). Epigrami su pisani u kontinuitetu jednom rukom do 58. stranice, a zatim se od iduće prijepis nastavlja drugom rukom. Prvi prepisivač ponovno preuzima ostatak epigrama od 70. stranice, zaključno s 458. Drugi dio rukopisa započinje sa stranicom 459 pod naslovom »Poesie ritrovate presso il Sig.^e D. Baldassare Odescalchi Duca di Ceri«. Prijepis stihova zapisala je treća ruka. Među pjesmama, osim epigrama, nalaze se i pjesma u hendekasilabima posvećena meceni Odescalchiju, prijevod grčke himne Cereri te nekoliko elegija. Stranice 521-530 ostavljene su prazne.

Stranice 531-604 sadrže elegije, epigrame, poslanice i hendekasilabe, uz pohvalni govor Gonzagi. Stranice 605 i 606 su prazne, a ostatak rukopisa sadrži popis naslova pjesama iz različitih Kunićevih žanrova. Treći dio rukopisa (str. 531-653) zapisao je četvrti prepisivač, a još jedna ruka

⁵¹ Although practically none of Cicero's orations is purely epideictic, epideictic elements appear in judicial and political orations and, of course, in orations written only for publication. In judicial orations, seemingly epideictic elements have a persuasive function... Von Albrecht (2003), str. 19.

unosila je anotacije. Volantić i Krša unosili su opaske te označili pjesme tiskane u parmskom izdanju, prepisali manje čitke dijelove rukopisa ili pogrešne riječi, dopunili riječi te zabilježili dvaput zapisane epigrame (epigrami 354 i 355).⁵²

5.2. Opis i grafijske osobitosti rukopisa

Kunićev se pohvalni govor nalazi na stranicama 597-604 označenima u gornjem lijevom kutu. Tu smo paginaciju prenijeli i u prijepisu. Kao i za većinu Kunićevih govora, točna datacija nije nam poznata, no znamo da ga je izložio na spomendan svetog Alojzija Gonzage, 21. lipnja. Pisan je čitko i ujednačeno, a nema ni oštećenja ili mrlja tinte koji bi znatno otežali čitanje. Pred sam kraj 600. stranice uočava se možda nešto teže čitljiva čestica *an*, koja se logički nadovezuje na prethodni dio rečenice (*haud scio*). Na marginama ne nalazimo anotacija ili ispravaka, osim na 603. stranici gdje je iznad pogrešno zapisane riječi (*infammandas*) nadodan grafem *l* (*inf[l]ammandas*). Uspoređujući nadopisani grafem s ostatkom rukopisa, može se zaključiti kako ga je zapisala druga, ispravljачka ruka. Pred kraj 600. stranice uočava se lakuna pa tako rečenica ostaje nedovršena. Na zadnjoj se stranici teksta ispod dvije vodoravne linije nalazi precrtana bilješka, također pisana drugom rukom. Nju nismo zabilježili u prijepisu. Početak je teksta uvučen (*Pręclare*), na drugoj je stranici uvučena prva riječ (*Duabus*) kao početak novog paragrafa. U transkripciji smo govora zadržali originalnu podjelu paragrafa te naknadno nadodali dva (*Atque haud scio... / Hęc, inquam...*).

Što se tiče grafijskih osobitosti teksta, radi lakšeg smo čitanja dvije inačice grafema *s* bilježili jednim, a grafeme *i longa* (*judicavi, jam*) i *y* (*hyeme*) zamijenili smo grafemom *i*. Diftong *ae* bilježili smo kao repato e jer ga tako bilježi i rukopis, a na nekoliko smo mjesta uočili nedosljednost u pisanju diftonga. U dva je slučaja diftong pogrešno zabilježen kod pridjeva *ceteri* (*cęteris adolescentibus / cęteri adolescentes / Mitto cętera*). S druge strane, repato e izostaje kod glagola *quaeso*, imenice *aetas* te priloga *aeque*. Ovu smo nesigurnost prepisivača zabilježili i u prijepisu. Prema klasičnoj tradiciji ispravljamo i pisanje imenice *aspectu* (*adspectu*) i konjunktiv imperfekta aktivnog kod glagola *abiceret* (*abjiceret*).

Kod grafijskih osobitosti teksta možemo istaknuti i bilježenje velikog početnog slova, koje se osim kod vlastita imena (*Alyosium*) i imena institucije (*Gregoriani Lycei*) dva puta pojavljuje u imenici *deus* (*Deus immortalis / per Deum immortalem*) a kasnije se ista imenica u tekstu prema klasičnoj tradiciji pojavljuje zapisana malim slovom u antičkoj formulaciji (*deique optimi maximi*). Nju smo također zadržali u prijepisu ispravivši početno slovo. Veliko smo početno slovo prenijeli i u Kunićevu uvodnom apostrofiranju te razriješili jedinu abrevijaciju koja se pojavljuje u tekstu (*PR. EE. / Patres*

⁵² Bratičević (2015): *Via virtutis*, str. 91-93.

Excellentissimi). Možemo pretpostaviti kako je Kunić govor držao pred visokim poglavarima reda i drugim crkvenim dužnosnicima pa stoga superlativ *excellentissimi* bilježimo velikim početnim slovom prema tradiciji pisanja počasnih naslova Katoličke Crkve.

Vokativ *Deus immortalis* naglašen je u rukopisnom predlošku uskličnikom te pravopisno izdvojen zagradama koje označavaju parentezu. Ovu figuru konstrukcije u dva navrata pronalazimo i u zaključku na 603. stranici; jednom kod akuzativa zazivanja (*per Deum immortalem*), te u obraćanju novacima uslijed relativnog povezivanja (*Quæ quidem iam enim vos, optimi atque humanissimi adolescentes, quorum causa suscepta est hæc mea compleat oratio*). Njih smo zapisali kao sastavni dio teksta bez odvajanja zagradama.

Nešto smo veću intervenciju imali u prenošenju interpunkcijskih znakova. Najčešće se tu radilo o izostavljanju zareza, posebice ispred veznika *atque* i *ac* gdje su mahom zapisani (e.g. *ab externis, atque a domesticis hostibus*). Ostale znakove prenosimo, izostavljamo ili mijenjamo sukladno rečeničnom smislu.

U uvodnom se paragrafu uočava omaška prepisivača kod glagola *inquam* (*in quam*), dok je isti oblik glagola kasnije pravilno zapisan u zaključku. Nema drugih intervencija u ispravljanju leksema, a zaključujemo kako u izboru leksika nema većih odstupanja od leksika klasičnog latinskog jezika.

5.3. Gramatička analiza

Kao što ćemo to vidjeti i u stilskoj analizi, Kunićev je govor gotovo u potpunosti pisan u hipotaksi, a tek nekoliko rečenica pisanih u parataksi nalazimo u uvodu i zaključku. Dugi su mu rečenični periodi u pravom ciceronskom stilu povezani relativnim povezivanjem. Kako to i očekujemo od profesora retorike, upotreba konjunktiva u tim je dugim relativnim rečenicama besprijekorno točna. Nikakvih problema Kunić nema ni u dosljednosti bilježenja glagolskih oblika prema pravilima *consecutio temporum* u svim ostalim rečeničnim konstrukcijama (ACI, NCI). Od ostalih konstrukcija možemo navesti i točnu primjenu i zamjenu gerunda gerundivom (e.g. *ad mentes inflammandas*), upotrebu ablativa apsolutnog (e.g. *fractis asseribus*), a participi se osim u ablativu apsolutnom često pojavljuju u službi atributa (e.g. *animi...conniventis ac remissi*), predikata (e.g. *viventem in illa imagine spirantem cernimus*) te kao supstantivirani particip (e.g. *factis, dictis, cogitatis*). Glagolske rekcije također su točno zapisane, a pravilna je i sintaksa padeža (e.g. *non magni fecisse*, genitiv cijene).

5.4. Stilsko-sadržajna analiza

Kunić svoj govor započinje relativno kratkim i ne odviše ukrašenim uvodom (*principium*), kojim se tradicionalno uspostavlja veza između govornika i publike. Sastoji se od nekoliko elemenata, a možemo ih razdijeliti na dijelove koji se odnose na publiku i ostvarivanje njene naklonosti (*captatio benevolentiae* - pozdravljanje, oslovljavanje, poziv publici, hvaljenje), na dio koji se odnosi na samog govornika (izražavanje skromnosti – *modestia*, izražavanje vjerodostojnosti) te na stvaranje zanimanja za temu govora.

Govor otvara oslovljavanjem publike (apostrofa), koje ujedno sadrži i pohvalu u *Patres Excellentissimi*. Ovaj izbor i komparacija epiteta nisu neočekivani budući da znamo kako je Kunić svoj govor izložio pred okupljenim visokim dužnosnicima reda. Stoga se počasni naslov ne koristi u svrhu nekog osobitog ostvarivanja naklonosti, već je to uobičajena praksa u obraćanju visokim crkvenim dostojnicima. Odmah nakon pohvale publike slijedi i pohvala institucije za koju koristi preneseno značenje imenice *palestra*. Ovu pohvalu Kunić pojačava upotrebom anafore koju u drugom dijelu rečenice naglašava i ubacivanjem glagola *inquam* (*Pręclare nobiscum agitur / pręclare, inquam, nobiscum agitur*). Pohvalu institucije zatim nastavlja u usporednim surečenicama gdje u izrazu *alias multas ob causas* uočavamo hiperbaton i homeoteleuton podudaranjem nastavaka *-as*. Sažetost govora autor najavljuje izostavljanjem drugih razloga koji tu instituciju čine odličnom te najavom prigode koja se obilježava. Sljedeća rečenica (*Quod videlicet*) zapravo je primjer Kunićeve enumeracije, odnosno stupnjevitog nizanja u kojem svaki sljedeći član niza pojačava središnju ideju u svrhu stvaranja zanimanja za temu. Taj gradacijski niz nadovezuje se na objekt *exemplar*, koji je naglašen superlativom *absolutissimum*. Na njega se dakle treba ugledati i oblikovati, što se naglašava i emfazom *nos ipsi (ad cuius similitudinem nos ipsi conformare possimus)*. Prava najava teme izlaže se u sljedećem dijelu rečenice zamjenicom *eum*, koja je sintaktički povezana s izravnim objektom *Aloysium*, koji se pak radi naglašavanja nalazi na samom kraju rečenice. Između njih umetnuta su tri predikata, za koje možemo zaključiti kako su također stilski i gradacijski posložena (*cuius ad aram convenimus, cuius cineres veneramur, quem prope viventem in illa imagine spirantemque cernimus*). Niz je dodatno ritmiziran ponavljanjem suglasničke skupine *-em* (*quem prope viventem in illa imagine spirantem cernimus*), što ujedno čini i homeoteleuton. Metafora *in illa imagine spirantem* koristi se za emotivno naglašavanje, a možemo zamisliti kako je govornik ove riječi izgovarao uz odgovarajući pokret ruke i primjeren ton glasa.

Potom nam se u govoru otkriva više detalja o svecu, različitim oblicima glagola *versor* (*versatus est / versatur*) saznajemo da je u Rimskom kolegiju boravio, ali da je njegov značaj takav da je u njemu još uvijek prisutan i da može biti uzor drugim mladićima (poliptot *adolescens / adolescentibus*). Ritmičnost surečenice postiže se aliteracijom glasa *t* (*qui cęteris adolescentibus virtutis norma esse possit, unde integritatis atque innocentię documenta petantur*). Ponovno se određenom gradacijom

naglašava njegov značaj, a surečenice pritom postaju sve dulje. Ova je ritmičnost na kraju zaokružena litotom (*nemo non exardescat*). Na samom kraju govora nalazi se poziv okupljenima da poslušaju ostatak govora, koji će biti kratak (*paucis planum facio*), a imperativ *diligenter attendite* ublažen je glagolom *quaeso*.

U naraciji Kunić razotkriva svu ljepotu svog kićenog izraza (*concinnitas*) te odstupa od jednostavnijeg stila koji prevladava u uvodu. Ovdje najprije navodi razloge zbog kojih cijeni mladog sveca. Prva rečenica tako počinje hiperbatom (*Duabus ego de causis*), a uz izravan objekt *adolecentem* u trikolonu se nižu superlativi *optimum...santctissimumque...dignissimum*. Podudaranje padežnih nastavaka *-um* čini još i homeoptoton. Tom se mladiću dakle ostali trebaju diviti i željeti biti mu nalik: prvi je razlog najprije njegova nevinost, koja se očituje iz svih njegovih djela, riječi i razmišljanja (*factis, dictis, cogitatis*). Ovi supstantivirani participi čine trikolon, a nabrojani su bez veznika (asindeton) te podudaranjem padežnih završetaka *-is* tvore homeoptoton. Za taj sjaj njegove nevinosti autor metaforički naglašava kako upada u oči (*incurrit in oculos*). Drugi je razlog upravo njegovo nastojanje da tu nevinost i očuva. Asindetski se nižu imenice slična značenja (*studium, laborem, contentionem, sollicitudinem*), a ponovno padežni završetci *-em* čine homeoptoton. Slijedi zatim i pohvala njegova duha, za koji saznajemo kako nije uspavan niti klonuo *nulla in re* (hiperbaton), već je stalno na oprezu, bdije, i sve promatra (*vigilantis / circumspicientis / permanentis*). Ovi participi ponovno čine trikolon, a podudaranje padežnih završetaka doprinosi ritmu cijele rečenice. Osim toga, i gradacijski su posloženi pa možemo zaključiti kako zajedno tvore enumeraciju. Po svom značenju također čine i antitezu: participima *conniventis ac remissi* suprotstavljeni su *vigilantis* i *circumspicientis*.

Nova gradacija i enumeracija odnose se zatim na izravan objekt *innocentiam*; tu nevinost Alojzije je nastojao očuvati premda je izložena tolikim kušnjama (*tot in insidiis expositam*), pod napadima tolikih prijevara (*tot fraudibus appetitam*) i okružena tolikim opasnostima (*tot periculis circumventam*). Sintagme su povezane anaforom (*tot*), a još jednom participi *expositam*, *appetitam* i *circumventam* tvore homeoptoton. Autor ovim gradacijskim i metaforičkim trikolonom na gotovo pjesnički način pokušava podsjetiti svoje slušatelje kolikim se izazovima i kušnjama mladi svetac uspio oduprijeti. Svoju nevinost branio je tako i od nepoznatih, ali i bliskih neprijatelja (*ab externis atque a domesticis hostibus*). To se prvenstveno odnosi na njegova oca i ostale članove obitelji, koji su ga ne samo pokušali odgovoriti od redovničkog poziva nego su mu i na svaki način otežali da autentično živi, posvećen molitvama i meditacijama.

U idućoj rečenici i sam autor željnim konjunktivom (*utinam mihi liceret explicare oratione atque exponere...*) naglašava kako bi ta dva razloga volio detaljnije izložiti. Na tu se želju nadovezuje i amplifikacija koja zatim slijedi. Započinje ju ponavljanjem zamjenice *quam* (*Quam amplam / quam uberem, quam infinitam*), a uslijed tog nabiranja nalaze se apostrofa i vokativ *Deus immortalis*. Ovo vokativno zazivanje koristi se radi pojačavanja iskaza, a uz početnu anaforu svakako pridodaje i notu

dramatičnosti. Vrijeme najranije dječjačke dobi (*prima illa nondum pubescentis pueritię tempora*) podarilo je sve ono vrijedno divljenja i pohvale. U toj se sintagmi hiperbatom i aliteracijom konsonanta *p* postiže ritmičnost, a cijeli skup predstavlja pleonazam. Ta se figura u retorici koristi u svrhu uvjeravanja i pobuđivanja emotivnih reakcija, a autor njome naglašava kako su se Alojzijeve vrline zaista počele razvijati još za rana djetinjstva. Potom slijedi nabrojanje uvjeta u kojima su se formirale – odavalo se to dakle u obiteljskom domu koji je obilovao nasladama, a Kunić nam to lijepo iznosi kroz figure hijazam (*affluente parentis sui domo*) i hiperbaton (*quibus in illa tot deliciis*). Ponovno asindetskim i gradacijskim nabrojanjem ističe kako se to očitivalo *ex ore, statu, incessu, habitu*, ali i iz cjelokupne tjelesne pojave (*ac totius corporis conformatione*). Poredak riječi i ponavljanje glasa *c* doprinose osjećaju ritmiziranosti rečenice (*ac totius corporis ad pietatem ac modestiam compositi conformatione luce clarius appareret*). U drugom dijelu rečenice Kunić se ponovno poigrao riječima pa tako riječ djetinjstvo zamjenjuje metabолом *puerilis aetas*.

Prije dokazivanja autor u pravom ciceronskom stilu ubacuje retoričko pitanje koje je spretno gradacijski posloženo, a uz to je i bogato ukrašeno. Možemo zaključiti kako je prethodni dio govora tek uvertira za iznošenje dokaza u kojem nam Kunić otkriva svoje retoričko umijeće u punom sjaju.

Retoričko pitanje započinje zavisno upitnom rečenicom u kojoj kroz svojevrstu antitezu zaključuje kako je svečeva krepost bila plod njegova napora i vrline, a ne prirode ili nužde (*eximium castimonię decus non naturę ac necessitatis, verum industrię ac virtutis fructus*). Na ovu se antitezu zatim nadovezuje trikolonom superlativa *cautissimus vigilantissimus fortissimusque* koji se odnose na subjekt *adolescens*. Rečenice su povezane polisindentonom veznika *aut*, a na slikovit nam način autor pokušava prikazati kako je sv. Alojzije čuvao svoju čistoću (*hanc integritatem ab omni detrimento sartam tectamque servaret*). U tu je metaforu ubačen izraz *ut ita dicam* koji razbija monotoniju dugog perioda i pridodaje mu razgovorni karakter.

Dokazivanje (*argumentatio*) otvara kratkom rečenicom *Mitto cętera* te tako odmah najavljuje kako će se u ostatku govora iznijeti tek dio dokaza. Trikolonom i polisindentonom ističe da je svečev trud u molitvi bio takav da ga nije zanemario *nulla unquam aut locorum, aut temporum, aut rerum varietate*. Padežni završeci imenica *-um* uz to još tvore i homeoptoton. Imenici *disciplina* dodani su superlativi *gravissima severissima*, a ova je sintaktička skupina rascjepkana te je tako imenica stavljena na posljednje mjesto radi dodatnog naglašavanja. Tom je disciplinom svetac na sve načine mučio svoje slabašno tijelo (*tam tenui tamque imbecillo corpore*). Slijede zatim vremenske rečenice koje se povezuje veznikom *cum* (polisindenton), a predikat u konjunktivu imperfekta aktivnog uglavnom stoji na kraju rečenice. Na osobit pjesnički način autor ističe kako je mladi svetac još kao dječak bježao od svake razonode (*ab omni oblectamento prorsus refugeret*) i izbjegavao *sermonem conspectumque* s drugovima, roditeljima, ukućanima (*sodaliū, domesticorum, parentum*). Još se jednom imenice udružuju u trikolon bez umetanja veznika. Podatak o tome kako se sv. Alojzije volio povlačiti u osamu

naglašen je i superlativima – najprije superlativom *remotissimorum* koji nadopunjuje imenicu *conclavium*, a zatim i superlativom priloga *cupidissime*. Usred poredbe *cum somno / gustato potius quam capto* ubačen je ablativ apsolutni (*fractis asseribus sarmentisque substratis*) u kojem se uočava aliteracija glasa s. Ovu živu pjesničku sliku pojačava novim gradacijskim trikolonom (*nocte intempesta, media hieme, frigidissimo celo*) koji je na kraju okrunjen superlativom *frigidissimo*. Ritam ovog niza prekinut je svojevrsnim i gotovo rimovanim paralelnim kolonom *stratum relinqueret, humi se abiceret*. Bacivši se na tlo, Alojzije mnoge sate provodi klečeći, a posebno je to pojačano i metaforom *defixis in terram genibus*. Tako je izmučen postom, hladnoćom i bdijenjima (*inedia, vigiliis, algore*) nepomično ustrajao u molitvi, a predikat *perseveraret* dodatno je pojačan superlativom priloga *constantissime*. Kunić je posljednje mjesto ove enumeracije sačuvao za prizor koji pobuđuje najsnažnije emotivne reakcije i ostavlja najjači dojam na okupljene slušatelje; gledamo malenog dječaka (*tantulus puer*) koji obilno i teško krvari od udaraca bičevima i mamuzama. Kraj dokazivanja najavljuje izrazom *ne longam faciam*, a u antitezi *quę corpori iucunda sunt, omnia repudiaret; quę gravia et molesta omni ratione persequeretur* sažeo je Alojzijeve asketski način života. Možemo primijetiti kako u drugom dijelu antiteze dolazi do izostavljanja glagola *sunt* (elipsa).

Gradacijskim nizanjem dokaza Kunić kod svojih slušatelja evocira poznate isječke iz Alojzijeve života. Ti detaljni i živopisni opisi kao da otvaraju vrata Alojzijeve sobe u kojoj provodi duge noći i gledamo ga kako svaki trenutak svog postojanja nastoji posvetiti duhovnom rastu. Zaključujemo kako autor i u dugim, ukrašenim rečeničnim periodima prati jasan slijed u iznošenju argumenata, a pravilnim relativnim povezivanjem ostvaruje čvrstu povezanost dijelova govora.

U kratkom zaključku (*peroratio*) ne nalazimo digresija koje se uobičajeno ubacuju radi ukrašavanja govora. Svojevrsno sažeto ponavljanje (*collectio*) nalazimo u prvoj rečenici te ujedno retoričkom pitanju kojim se autor nadovezuje na prethodno iznesene argumente. Retoričko pitanje, osim ponavljanja, stilski i ritmički odvaja novi dio govora od bujnog i kićenog dokazivanja. Uz to, pridodaje mu i razgovorni karakter.

Ponavljanjem veznika *tam* naglašava se kako je upravo Alojzijeve strog način života (*tam severa tamque aspera vitę disciplina*) odlika koja ga ističe, a značajna ne toliko njegova nevinost, već izuzetan trud da ju očuva. Riječ *innocentia* naglašena je poliptotonom (*non magis innocentia quam innocentię tuendę studio*). U sljedećoj rečenici govornik se izravno obraća okupljenim novacima, a u apostrofiranju hvali ih superlativima *optimi* i *humanissimi*. U rukopisnom je predlošku to apostrofiranje umetnuto između dvije zagrade, radi se dakle o parentezi u kojoj autor osim obraćanja novacima otkriva kako je govor sastavljen upravo radi njih. Tu sažetost i jednostavnost opravdava nedostatkom vremena (*pro his temporis angustiis*), a u toj sintagmi ponovno uočavamo hiperbaton i homeoteleuton (*pro his temporis angustiis*). Govor je tako više naznačen nego izložen (*indicata potius quam exposita*) što dakle predstavlja iskaz autorove skromnosti (*modestia*). Obraćanje novacima nastavlja imperativom *nolite*, a

akuzativom zazivanja *per Deum immortalem* koji je također naglašen parentezom dodatno se pojačava izrečena zapovijed. Zaključujemo kako se koristi u svrhu pobuđivanja duha i ostavljanja snažna emocionalna dojma (*miser cordia*) na okupljene slušatelje, a u izvedbi je govora svakako bio i primjereno intoniran.

Alojziju se primjeru dakle ne treba samo diviti, već ga je nužno nastojati i oponašati. Iduća rečenica jedna je od rijetkih napisanih u parataksi, a posebna ritmičnost postiže se neuobičajenim poretkom riječi te aliteracijom konsonanta *m* (*Magnam vim habent ad mentes hominum inflammandas exempla virtutum). U ovoj se misli uočava i metafora (*ad mentes hominum inflammandas*). Svoj govor Kunić zaokružuje opomenom i pozivom da taj osobit primjer čistoće novaci inkorporiraju u svoje navike te isto tako spoznaju da ih sam Bog na to potiče. Sintagma *deique optimi maximi...consilium ac benevolentiam* naglašena je rasporedom riječi, ali i odabirom antičke formulacije *deique optimi maximi* koja stoji na početku surečenice te ujedno tvori homeoteleuton. U konstrukciji NCI infinitivi perfekta povezani su polisindetski veznikom *aut* (*aut non agnovisse, aut non magni fecisse*). U genitivu cijene uočavamo još i litotu (*non magni*).*

Kunić je svoj govor odlučio zaokružiti jasnim i jednostavnim zaključkom koji ne sadrži dodatne digresije ni ponavljanja. Za razliku od uvoda u kojem se obraća okupljenim dužnosnicima, na kraju govora pozornost preusmjerava na mlađe članove reda kojima na gotovo pedagoški način preporuča sv. Alojzija kao uzor i primjer vrijedan oponašanja. Premda ne obiluje mnoštvom retoričkih figura, u svojoj sažetosti i jednostavnosti ipak prenosi snažnu poruku.

6. Kunić u nastavnoj praksi latinskog jezika

U nastavnoj se praksi latinskog jezika učenici nažalost nemaju prilike susresti s autorima i bogatim nasljeđem hrvatskog latinizma. Kurikulumom se propisuje čitanje klasičnih autora koji su ostavili neizbrisiv trag u temeljima svjetske književnosti (e.g. Ciceron, Katul, Ovidije). Bilo da je riječ o dvogodišnjem ili četverogodišnjem srednjoškolskom programu učenja latinskoga jezika, ograničen fond sati svim profesorima predstavlja velik izazov u pokušaju integracije rukopisne ostavštine hrvatskih autora u sklopu nastavnog sata. Iako se novom obrazovnom reformom⁵³ maksimalno nastoji izbjeći donedavna praksa suhoparnog usvajanja gramatike i sintakse, latinski jezik još uvijek prati zlosretna konotacija teškog, beskorisnog i nezanimljivog školskog predmeta. Stoga je svako nastojanje da se nastavni sat odradi na kreativniji način i izvan učionice ne samo poželjno, već i neophodno ako se u obzir uzme i šira slika stanja klasične filologije u Hrvatskoj.

Kunićev bi se govor relativno lako mogao integrirati i adaptirati u nastavu latinskog jezika prvenstveno zbog činjenice da se radi o kraćem govoru koji je pisan iznimno urednim i čitkim rukopisom. No, prije samog iščitavanja rukopisa važno je učenike upoznati s biografijom mladog isusovačkog sveca kojeg Kunić u svom govoru hvali. Ovdje se otvara mogućnost multidisciplinarnog pristupa proučavanju rukopisa budući da se radi o međupredmetnoj temi. Najprije bi profesor vjeronauka učenicima izložio povijest isusovačkog reda, od osnutka do ukinuća u sklopu šireg povijesno – političkog konteksta, a zatim i svečev značaj i utjecaj unutar samog reda i Katoličke Crkve. Podaci o povijesti isusovačkog reda pritom će biti korisni i relevantni i za biografiju autora govora. Učenici će na taj način naučiti kako svakom iščitavanju rukopisne građe prethodi temeljito istraživanje u svrhu kontekstualizacije i lakšeg praćenja teksta. Na satu latinskog jezika, profesor bi s učenicima mogao ponoviti osnove Ciceronovih retoričkih načela poput stilova, dijelova i vrsta govora. Prije čitanja rukopisa važno je ponoviti i stilske figure koje su dotad usvojene na satima hrvatskog jezika.

U idealnim bi se uvjetima proučavanje rukopisa moglo pokušati organizirati u arhivu ili nekoj drugoj instituciji u kojoj se čuva. Za vrijeme te jednodnevne terenske nastave tj. radionice učenici bi bili podijeljeni u manje grupe kako bi se kroz međusobnu komunikaciju i konzultacije lakše uspjeli približiti točnom prijepisu. Svakoj skupini učenika dodijelio bi se tek dio teksta. Pritom je važno da profesor osigura dovoljan broj rječnika i fotokopija rukopisa. Kako je ovo prvi dodir učenika s novolatinskim oblikom jezika, ukoliko to bude potrebno profesor može kratko predstaviti neke grafijske osobitosti rukopisa (e.g. dvojako bilježenje grafema s, repato e na mjestu diftonga). Nakon uspješne transkripcije, analiza govora nastavlja se u učionici, dok prijevod može biti dio domaće zadaće koja će se potom također prokomentirati na satu.

⁵³ Kurikularna reforma pod nazivom *Škola za život* je projekt Ministarstva znanosti i obrazovanja. Glavni ciljevi su joj cjeloživotno učenje, jednake prilike za sve učenike te cjeloviti razvoj učenika.

Na početku sata učenici s profesorom mogu prokomentirati lekseme koji su im bili problematični ili teže čitljivi. Nakon toga slijedi analiza na morfološkoj, gramatičkoj i sintaktičkoj razini gdje se mogu ponoviti relativne rečenice, pravila relativnog povezivanja, *consecutio temporum*, zamjena gerunda gerundivom, glagolske rekcije te sintaksa padeža, ablativ apsolutni. Stilskom analizom ponovile bi se dotad usvojene retoričke figure, ali i naučile neke nove, svojstvene za sastavljanje govora (e.g. enumeracija, amplifikacija). Prijevod dugih rečeničnih perioda i ostalih latinskih konstrukcija može se pokazati pomalo izazovnim, stoga je profesorova asistencija važna i prilikom provjere prijevoda.

Ovakav pristup učenju latinskog jezika točno je ono što nova kurikularna reforma i propisuje: pomicanje sfere učenja van zidova učionice, razvijanje učenikove samostalnosti i kreativnosti kroz poticanje samostalnog rješavanja problema, primjena usvojenog znanja u realnim životnim situacijama. A posjet nekoj kulturnoj instituciji i susret s ondje izloženim rukopisima vrlo je realna životna situacija koja nas tek tad podsjeti koliko je latinski jezik utkan u naš identitet, našu povijest, kulturu i književnost. Proučavanje rukopisa zahtjevna je disciplina koja međutim otvara mogućnost suradnje i dijaloga s profesorima ostalih nastavnih predmeta poput vjeronauka, povijesti, hrvatskog jezika. Organizacija jednodnevne radionice svakako je dobrodošla i zanimljiva promjena u učenju latinskog jezika koja učenicima omogućuje samostalan rad i primjenu znanja te im dopušta da u svojim prijevodima budu kreativni i inovativni. Možda ćemo upravo ovakvim pristupom uspješno zainteresirati i motivirati naše učenike da prodube svoje zanimanje za klasične jezike i odluče se za studij klasične filologije.

7. Zaključak

U književnoj je kritici Kunićevo impresivno pjesničko stvaralaštvo u potpunosti zasjenilo znatno skromniju proznu ostavštinu. No kako nam to pokazuje i analiza ovog kratkog pohvalnog govora, ljepotom i elegancijom ne zaostaje za njegovim najljepšim stihovima i prijevodima.

Kunić govor započinje vrlo odmjerenim uvodom te uspješno objedinjuje sve elemente koje treba sadržavati – pozdravljanje i hvaljenje publike, izražavanje skromnosti i vjerodostojnosti. Iako ne obiluje stilskim figurama, ipak je ritmiziran i odstupa od običnog jezika. Ukrašen je metaforama, hiperbatonom, poliptonom i gradacijom pa zaključujemo kako se Kunić opredijelio za srednji stil (*genus medium*) u uvodnim dijelovima govora. Naracija nam donosi promjenu stila, prelazi se na kićen i profinjen uzvišen stil (*genus grande*) u kojem Kunić gradacijskim trikolonima, metaforama, antitezama i relativnim povezivanjem postiže sklad i glatkoću izraza. Pritom vodi računa i o ritmu i simetriji naglasaka, a homoeptoton i homeoteleuton stvaraju dojam rime unutar sintagmi. Takav dug i ukrašen rečenični period posebno podsjeća na Ciceronove govore, a retoričko pitanje, amplifikacija i enumeracija toliko su slični Ciceronovu stilu da se gotovo čine prepisanim. Najukrašeniji je dio govora dokazivanje, pisano također uzvišenim stilom budući da je upravo to dio kojim Kunić želi ganuti (*movere*) svoje slušatelje. Tako su ponovno gradacijski posloženi važni isječci iz svečeva života, a svaka iduća rečenica u tom nizu nosi još jači emotivni naboj. Između pojedinih rečenica u hipotaksi ubacuju se kratke rečenice i izrazi radi razbijanja monotonije i promjene ritma. U zaključku se pak retoričke figure štedljivo upotrebljavaju pa je tako očit kontrast između kićenog, uzvišenog i suzdržanog, jednostavnog stila (*genus tenue*). Kao što znamo, upravo je jednostavan stil najprikladniji za one govore ili dijelove govora u kojima je cilj poučiti (*docere*) okupljene. Zbog sažetosti govora Kunić izostavlja digresije i ponavljanje izloženih argumenata, a u obraćanju novcima prenosi savjete i opomene koje se trebaju usvojiti.

Analizom govora možemo utvrditi kako je Kunić u svom retoričkom izražaju posve nalik Ciceronu. Prvenstveno nas na to podsjećaju duge rečenice koje su skladno povezane relativnim povezivanjem, a zatim i upotreba figura dikcije, misli, konstrukcije, diskursa. Svaka je riječ pomno birana i majstorski posložena tako da u slušatelja pobudi određeni emotivni učinak. Kako prenosi Ciceron, cilj pohvalnog govora je više uzbuđenje duha nego uspostavljanje uvjerljivosti, a Kunić to vješto postiže izborom riječi, stilskim figurama i gradacijskim nizanjem primjera. Da je iskusan i mudar govornik Kunić potvrđuje činjenicom da uspješno kombinira i isprepliće sva tri stila. Govor dakle nije homogeno pisan jednim dominantnim stilom, već se oni izmjenjuju ovisno o tome što se njima želi postići u pojedinom dijelu govora. Budućim proučavateljima Kunićeve prozne ostavštine bilo bi zanimljivo usporediti govor sačuvan u rukopisu s jedinim koji je doživio tiskano izdanje kako bi se detaljnije istražio i potvrdio Kunićev retorički stil.

8. Popis literature

Arledler, Giovanni (2018): *Pravi Alojzije Gonzaga*. Obnovljeni život, Vol. 73 No. 4: str. 537-546. <https://hrcak.srce.hr/file/311732>. (pristupano 19.7.2022.)

Beker, Miroslav (1997): *Kratka povijest antičke retorike (s odabranim ulomcima iz antičkih tekstova)*. ArTresor naklada. Zagreb.

Bagić, Krešimir (2012): *Rječnik stilskih figura*. Školska knjiga, Zagreb.

Bratičević, Irena (2012): *Novi prilozi za životopis Rajmunda Kunića*. Povijesni prilozi, Vol. 31 No. 43: str. 193-215. <https://hrcak.srce.hr/file/140487>. (pristupano 24.1.2023.)

Bratičević, Irena (2015): *Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*. Ex Libris. Zagreb.

Ciceron, Marko Tulije (2002): *O govorniku*. Matica hrvatska. Zagreb. pr. i ur. Gorana Stepanić

Ciceron, Marko Tulije (2011): *Podjele u govorništvu*. Latina et Graeca. Zagreb.

Divković, Mirko (1990): *Latinsko-hrvatski rječnik*. Naprijed, šesto izdanje. Zagreb.

Hrvatski latinisti II. Pet stoljeća hrvatske književnosti (1970). Matica hrvatska. Zagreb.

Kišiček, Gabrijela (2011): *Usporedba antičkog i suvremenog poimanja dobrog govornika*. Diacovensia: teološki prilozi, Vol. 19 No. 1: str. 115-132. <https://hrcak.srce.hr/file/100457>. (pristupano 20.8.2023.)

Kišiček, Gabrijela (2019): *Važnost epideiktčkog žanra u klasičnoj i suvremenoj retorici (Na primjeru analize božićnih poruka hrvatskih biskupa)*. Diacovensia: teološki prilozi, Vol. 27 No. 2: str. 323-328. <https://doi.org/10.31823/d.27.2.5>. (pristupano 16.1.2023.)

Lang, Josip (1926): *Život svetog Alojzija Gonzage*. Tiskara Merkantile. Zagreb

Meyer, Michel, Carrilho, Manuel Maria, Timmermans, Benoit (2008): *Povijest Retorike od Grka do naših dana*. Disput. Zagreb.

Puratić, Željko (1964): *O nekim neobjavljenim radovima Rajmunda Kunića*. Živa antika, 13-14.1-2: str. 227-234. <https://antiquitasviva.com/regular-issues/ziva-antika-antiquite-vivante-13-14-1-2-1964/>. (pristupano 25.1.2023.)

Puratić, Željko (1970): *Iz latinske proze hrvatskog latiniste Rajmunda Kunića*. Živa antika, 20.1-2: str. 219-229. <https://antiquitasvivahome.files.wordpress.com/2021/05/20.1-2.40.-puratic-z.-iz-latinske-proze-hrvatskoga-latiniste-rajmunda-kunica.pdf>. (pristupano 25.1.2023.)

Škiljan, Dubravko (1989): *Terminologija: figure i tropi*. Latina et Graeca, Vol. 1 No. 34: str. 62-75.
<https://hrcak.srce.hr/file/326329>. (pristupano 14.8.2023.)

Škiljan, Tamara (1991): *Osnovni pojmovi antičke retorike*. Latina et Graeca, Vol. 1 No. 38: str. 89-94.
<https://hrcak.srce.hr/file/326380>. (pristupano 14.8.2023.)

Velić, Danijel (2013): *Povijest družbe Isusove od osnutka 1540. do ukinuća 1773*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

Von Albrecht, Michael (2003): *Cicero's style: a synopsis followed by selected analytic studies*. Brill Academic Publishers. Leiden.

Vratović, Vladimir (1989): *Hrvatski latinizam i rimska književnost: studije, članci, ocjene*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.

Vratović, Vladimir (1997): *Latinsko pjesništvo u Hrvata: dvojezična antologija*. Školske novine. Zagreb.

Digitalni izvori:

<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11420>

<https://www.enciklopedija.hr/>

<https://www.britannica.com/biography/Francis-I-grand-duke-of-Tuscany>

<https://www.isusovci-split.hr/2018/04/26/isusovacki-svetac-dana-sv-petar-kanizije>

https://referenceworks.brillonline.com/entries/jesuit-historiography-online/the-historiography-of-the-jesuit-missions-in-india-15001800-COM_192579?lang=de

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/empress-maria-of-austria-wife-of-maximilian-ii/1b147cdb-b83c-4739-9542-a8e9bc2b0019>

<https://www.habsburger.net/en/chapter/philip-ii-marriages-and-offspring>

<https://www.newadvent.org/cathen/09385b.htm>

<https://karmel.hr/?p=4114>

<https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-stanislav-kostka>

<https://www.newadvent.org/cathen/06330c.htm>

<https://logeion.uchicago.edu/>

9. Prilog

9.1. Transkripcija govora

(p. 597) Pręclare nobiscum agitur, Patres Excellentissimi, quorum adolescentia in hac religionis et bonarum artium palestra erudienda et informanda suscipitur; pręclare, inquam, nobiscum agitur, cum alias multas ob causas, quas quidem hoc tempore atque ex hoc loco proferri non est necesse, tum ob eam potissimum, cuius commemoratione nihil huic loco atque huic quam agimus celebritati accommodatius esse iudicavi quod videlicet pręter ea morum pręcepta, quę a magistris quotidie traduntur et inculcantur, habemus exemplar absolutissimum verę perfectęque virtutis, quod assidue intueri, ad cuius similitudinem nos ipsi conformare, ex quo lubricę huius etatis infestęque periculis pie ac laudabiliter traducendę pręcepta nullo negotio haurire possimus: eum (p. 598) nimirum, cuius ad aram convenimus, cuius cineres veneramur, quem prope viventem in illa imagine spirantemque cernimus, Aloysium. Hoc enimvero inter huius Gregoriani Lycei commoda vel primum enumero, quod olim in eo versatus est et adhuc versatur quodammodo is adolescens, qui cęteris adolescentibus virtutis norma esse possit, unde integritatis atque innocentię documenta petantur, quo viso ad verę laudis atque honestatis cupiditatem nemo non exardescat. Id dum paucis planum facio, quaeso, diligenter attendite.

Duabus ego de causis optimum hunc sanctissimumque adolescentem dignissimum esse iudico, quem cęteri adolescentes acerrime intueantur, cui similes esse (p. 599) velint, ex quo petant morum vitęque disciplinam, alteram, quod ex omnibus illius factis, dictis, cogitatis mirificus quidam singularis innocentię candor se prodit atque incurrit in oculos; alteram, quod in eius actionibus nulla est ferme, quę non prę se ferat aequę mirificum quoddam studium, laborem, contentionem, sollicitudinem animi nulla in re conniventis ac remissi, verum ubique vigilantis, omnia circumspicientis, in perpetua veluti custodia dies noctesque permanentis, ut innocentiam illam eandem tot insidiis expositam, tot fraudibus appetitam, tot periculis circumventam, ab externis atque a domesticis hostibus tueretur. Quę duo utinam mihi liceret explicare oratione atque exponere tam copiose quam rerum ipsarum, quę dici (p. 600) possunt mihi que hoc loco dicenti se offerunt, multitudo magnitudoque desiderat! Quam amplam, Deus immortalis, quam uberem, quam infinitam propemodum rerum de laude atque admiratione dignissimarum segetem largirentur vel prima illa nondum pubescentis pueritię tempora, quibus in illa tot deliciis tam affluente parentis sui domo ita est versatus, ut ex ore, statu, incessu, habitu, ac totius corporis ad pietatem ac modestiam compositi conformatione luce clarius appareret, earum cupiditatum, quibus plerumque puerilis aetas corrumpi, aut certe [...] Atque haud scio, an multo etiam iis ipsis pręstantiorem fuisse dicam, in quo eximium castimonię decus non naturę ac necessitatis, verum (p. 601) industrię ac virtutis fructus fuisse intelligatur. Quid enim cautissimus idemque vigilantissimus fortissimusque adolescens aut neglexit unquam, aut non diligentissime persecutus est earum rerum omnium, quas sibi ut hanc morum vitęque integritatem ab omni detrimento sartam, ut ita dicam, tectamque servaret, aut necessarium, aut vero etiam aliqua ratione utile futurum esse iudicaret? Mitto

cętera: assiduum precandi studium, nulla unquam aut locorum, aut temporum, aut rerum varietate intermissum; gravissima illa et severissima, qua semper est usus in subigendo afflictandoque modis omnibus suo illo tam tenui tamque imbecillo corpore disciplina, cum puer adhuc septennis ab omni oblectamento, quo puerilis (p. 602) ętas teneri solet, prorsus refugeret, cum sodalium, domesticorum, parentum sermonem conspectumque vitaret, cum se in ędium angulos atque in remotissimorum conclavium latebras abderet cupidissime, cum cibo propemodum omni potuque abstineret, cum somno, fractis asseribus sarmentisve substratis, gustato potius quam capto, nocte intempesta, media hieme, frigidissimo cęlo, stratum relinqueret, humi se abiceret, ad multas horas positus ac prope defixis in terram genibus, seminudus inedia, vigiliis, algore perditus constantissime perseveraret; cum se denique tantulus puer flagellis caederet atque admotis arctique affixis lateri calcaribus acerbę atque atrociter cruentaret; cum denique, ne longum (p. 603) faciam, quę corpori iucunda sunt, omnia repudiaret; quę gravia et molesta omni ratione persequeretur.

Hęc, inquam, tam severa tamque aspera vitę disciplina parumne aperte declarat Aloysium non magis innocentia quam innocentię tuendę studio pręstitisse? Quę quidem iam enim vos, optimi atque humanissimi adolescentes, quorum causa suscepta est hęc mea compleat oratio quę a me pro his temporis angustiis indicata potius quam exposita, nolite, per Deum immortalem, laudare tantummodo atque admirari, sed date operam pręterea ut, quod potestis, etiam imitemini. Magnam vim habent ad mentes hominum inflammandas exempla virtutum. Vos hoc nacti singulare habendę servandęque integritatis exemplar (p. 604) videte, ne ad id exprimendum in vestris moribus parum studii contulisse, Deique optimi maximi eiusdem adspectu ad similem laudem vos excitantis consilium ac benevolentiam, aut non agnovisse, aut non magni fecisse, videamini.

9.2. Prijevod govora

Predivno se postupa s nama, preuzvišeni oci, s nama čija se mladost započela oblikovati i podučavati u ovom vježbalištu vjere i dobrih vještina; predivno se, kažem, postupa s nama, kako iz mnogih drugih razloga, koje pak nije potrebno u ovoj prigodi i na ovom mjestu iznositi, tako i ponajprije iz onog razloga za koji sam procijenio da od njega ništa nije dostojnije spominjanja niti je prikladnije za ovo mjesto i ovu svečanost koju slavimo. Jer očigledno, osim onih pravila vladanja koje nam je učitelji svakodnevno predaju i u nas utiskuju, imamo i najbolji primjer istinske i savršene vrline na koji se neprestano možemo ugledati, na njegovu priliku sami sebe oblikovati i bez muke iz njega crpiti savjete za pohvalan i pobožan život u ovoj dobi koja je varava i nosi mnoge opasnosti. I dakako, Alojzija, kraj čijeg smo se oltara skupili, čije posmrtno ostatke štujemo i kojeg na onoj slici gledamo gotovo živa kako diše. To ću naime prvo spomenuti među blagodatima ovog Rimskog kolegija, da je nekoć u njemu boravio i još uvijek na neki način u njemu boravi taj mladić koji bi mogao biti uzor ostalima, iz kojeg mogu crpiti živ primjer čistoće i kreposti. A njega kad vidi, ne može nitko da se ne zažari željom za pravom čestitošću i slavom. Dok to ukratko razlažem, molim, pažljivo me pratite.

Dva su razloga zbog kojih ovog vrlog mladića smatram presvetim i vrlo dostojnim da mu se drugi mladići vrlo revno dive, da mu pozele biti nalik i da od njega crpe životna načela i pravila. Prvo, jer se iz svih njegovih djela, riječi i razmišljanja pojavljuje i u oči upada neki čudesan sjaj posebne nevinosti. Drugo, jer u njegovim djelima nema gotovo ničega što ne pokazuje jednako tako i neki čudesan trud, napor i težnju duha, duha koji ni u jednoj prilici nije uspavan niti klonuo, već stalno i uvijek bdije nad istinom, sve promatra, u stalnom je oprezu danju i noću kako bi od nepoznatih i bliskih neprijatelja zaštitio tu nevinost koja je izložena tolikim kušnjama, pod napadima je tolikih prijevara i okružena je tolikim opasnostima. Kamo sreće da mi je slobodno objasniti u ovom govoru ta dva razloga i izložiti ih tako obilno kako to zahtijeva veličina i mnoštvo tih događaja!

Kako veliku, kako izdašnu i neizmjernu žetvu u stvarima najvrjednijima pohvale i divljenja bi podarilo ono vrijeme najranije dječjačke dobi; u domu svojih roditelja, koji je obilovao raznim nasladama, u kojem je živio tako da se iz njegovih usta, držanja, hoda i odjeće pa i iz cjelokupne tjelesne pojave, pripravljene za pobožnost i skromnost, jasnije od dana pokazivalo da ne robuje onim željama koje u najvećoj mjeri to djetinjstvo kvare [...] I ne znam trebam li reći da je upravo zbog njih samih on postao mnogo odličnijim, jer se u njemu razabire da njegov izniman ures kreposti nije bio plodom njegove prirode ili nužde, nego napora i vrline. Što je naime iznimno oprezan, pažljiv i nepokolebljiv mladić ikad zanemario, ili nije vrlo marljivo išao za onim što bi prosudio da će mu na neki način biti korisno i potrebno kako bi sačuvao čistoću života, zaštićenu i, da tako kažem, zakrivenu od svake štete?

Drugo ću izostaviti, no krasio ga je neprestan trud u molitvi, koji nije zanemario ni u kojoj prilici niti mjestu ni iz bilo kojeg razloga, ta vrlo ozbiljna i stroga samodisciplina kojoj je uvijek podvrgavao i

njome na sve načine mučio to svoje tako nježno i slabašno tijelo, kad je kao dječak od sedam godina sasvim bježao od svake razonode kojom se zabavlja ta dječaka dob, izbjegavajući čak i razgovor i susrete s drugovima, ukućanima, roditeljima dok se rado skrivao po kutovima kuće i najskrovitijim prostorijama, dok se suzdržavao od hrane i pića, više polu-budan nego obuzet snom lijegao u gluho doba noći na polomljene daske i granje, a usred zime za vrlo hladna vremena ostavljao krevet i bacao se na tlo, mnoge sate ustrajno klečeći na zemlji, polugol, izmučen postom, hladnoćom i bdijenjima i ne pomaknuvši se. Tolicki bi se dječak udarao bičevima, a kad bi se udarao mamuzama obilno bi i teško krvario. Naposljetku, da ne duljim, odbijao je sve ono što je tijelo ugodno, a na svaki je način težio onome što je teško i neugodno.

Zar to dakle malo govori o tome da se Alojzije takvom strogom i okrutnom stegom jednako isticao nevinošću koliko i nastojanjem da tu nevinost sačuva? A ono čime bi vas, vi izvrsni i plemeniti mladići, zbog kojih je ovaj moj govor napisan i sastavljen, i koji sam ja u nedostatku vremena više naznačio nego izložio, moje riječi mogle ispuniti, to nemojte, tako vam Boga, samo hvaliti i diviti se tome, nego se i osobito potrudite da ono što možete i oponašate. Veliku snagu imaju takvi primjeri da raspale ljudske duše u žudnji za vrlinom. Vi koji ste dokučili taj osobit primjer čistoće, budite oprezni da se ne bi činilo da ni malo truda ne ulažete da taj primjer primijenite u svojim navikama, a zatim da se ne bi činilo da niste spoznali ili da ne cijenate naklonost i namjeru Boga koji vas potiče na sličnu slavu kroz Alojzijev primjer.